

Příprava profesionálního pěstouna na výkon své role

Andrea Kolaříková

Bakalářská práce
2019

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav zdravotnických věd

akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Andrea Kolaříková**

Osobní číslo: **H16422**

Studijní program: **B5350 Zdravotně sociální péče**

Studijní obor: **Zdravotně sociální pracovník**

Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Příprava profesionálního pěstouna na výkon jeho role**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti náhradní rodinné péče a pěstounské péče na přechodnou dobu.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu na základě vytvoření kazuistik vybraných pěstounských rodin.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu na základě srovnání jednotlivých kazuistik, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ENGEL, Rafael J and Russell K SCHUTT. The practice of research in social work. Los Angeles: SAGE, 2013. ISBN 9781452225463.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese. Praha: Portál, 2016. ISBN 9788026210207.

SMOLÍKOVÁ, Veronika. Tradice pěstounské péče v českých zemích. Ostrava: Key Publishing, 2014. ISBN 9788074182181.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2014. ISBN 9788026206446.

TRNKOVÁ, Lucie. Náhradní péče o dítě. Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 9788075528643.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Michaela Vaško**
Ústav zdravotnických věd

Datum zadání bakalářské práce: **5. prosince 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **17. května 2019**

Ve Zlíně dne 5. prosince 2018

doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka

L.S.

Mgr. Jana Doleželová
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 3.5.2019

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou pěstounské péče na přechodnou dobu. Cílem práce bude na příkladu kazuistik demonstrovat proces přípravy profesionálních pěstounů na příchod dítěte do jejich rodiny, ale i na celý proces PPPD. Výstupem práce je vzájemné porovnání těchto kazuistik a nalezení případných rozdílů či podobností mezi nimi.

Teoretická část práce popisuje problematiku náhradní rodinné péče, zejména pěstounské péče na přechodnou dobu za podpory dostupné literatury z hlediska praktického i legislativního. První kapitola se zabývá vznikem a historií náhradní rodinné péče se zaměřením na vznik pěstounské péče. Druhá kapitola se věnuje náhradní rodinné péči, jejím základním typům. Třetí kapitola se věnuje zejména přípravě profesionálních pěstounů, kterou musí absolvovat, aby tuto profesi mohli vykonávat. Čtvrtá kapitola se věnuje potřebám dětí a pěstounů, které je nutné vzájemně propojit.

Praktická část bakalářské práce je realizována prostřednictvím kvalitativně výzkumné strategie, metodou kazuistik vycházejících z polostrukturovaných rozhovorů. Na příkladech těchto kazuistik bude zpracován proces přípravy profesionálního pěstouna na výkon své role spolu s popisem komplexního procesu pěstounské péče na přechodnou dobu. V závěru jsou předloženy výsledky výzkumu.

Klíčová slova: pěstounská péče, ohrožené dítě, rodina, sociální pracovník, vývoj, adaptace, pěstoun, edukace

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the topic of temporary foster care. The aim of the thesis is to demonstrate on examples of case interpretations the process of training of professional foster parents for the arrival of a child into their family, but also for the whole process of professional foster care. The output of this work is mutual comparison of this case interpretations and finding of potential differences or similarities between them.

The theoretical part describes the topic of substitute family care, especially temporary foster care, supported by academic sources from the practical and legal perspective. The first chapter covers the origins and history of substitute family care with focus on the origins of foster care. The second chapter deals with substitute family care and its basic types. Third chapter deals with the training of professional foster parents which they have to complete in order to practise this profession. Fourth chapter deals with needs of children and foster parents which need to be connected.

The practical part of this thesis is realized through qualitative research strategies, method of case interpretations based in semi-structured interviews. On the examples of these case interpretations, the process of training of professional foster parents will be compiled, together with the description of the complex process of the temporary foster care. The results of the research are presented in the conclusion.

Keywords: foster care, threatened child, social worker, evolution, adaptation, foster (-father), education

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Poděkování

Tímto chci poděkovat své ALMA Mater, a hlavně vedoucí práce paní Mgr. Michaele Vaško, za metodickou pomoc a odborné rady, které mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také chci poděkovat pěstounům, kteří se mnou úzce a nadstandartně spolupracovali při tvorbě výzkumu, rodině a blízkým za trpělivost, toleranci a velkou podporu po celou dobu mého studia, čehož si nesmírně vážím.

Motto:

Jedním z nejkrásnějších zadošťučinění v životě je, že kdykoli se upřímně snažíme pomoci jinému, pomáháme i sami sobě. (Ralph Waldo Emerson)

OBSAH

ÚVOD.....	13
I TEORETICKÁ ČÁST.....	15
1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE DŘÍVE A NYNÍ	16
1.1 SVĚTOVÁ HISTORIE NRP	16
1.2 ČESKÁ HISTORIE NRP	16
1.3 TRADICE PĚSTOUNSKÉ PÉČE V ČESKÉ REPUBLICE.....	17
2 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE, TYPY RODINNÉ PÉČE	20
2.1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	20
2.1.1 Svěření do péče jiné osoby.....	21
2.1.2 Pěstounská péče	21
2.1.2.1 Péče předpěstounská	23
2.1.2.2 Příbuzenská pěstounská péče.....	23
2.1.2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu	24
2.1.2.4 Dávky pěstounské péče.....	28
2.1.2.5 Zánik pěstounské péče	29
2.1.2.6 Práva a povinnosti pěstounů	29
2.1.3 Poručenství.....	30
2.1.4 Osvojení	31
2.2 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA.....	31
2.3 DÍLČÍ ZÁVĚR	32
3 EDUKACE PĚSTOUNŮ NA PŘECHODNOU DOBU	33
3.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE - POMÁHAJÍCÍ PROFESE	33
3.1.1 Osobnost pěstouna a jeho motivace	34
3.1.2 Odborná příprava pěstounů	35
3.1.3 Přípravný kurz pro pěstouny na přechodnou dobu	36
3.1.3.1 První část přípravného kurzu pro pěstouny na přechodnou dobu.....	36
3.1.3.2 Druhá část přípravného kurzu pro pěstouny na přechodnou dobu	38
3.2 VÝKON PĚSTOUNSKÉ PÉČE DLE PLATNÉ LEGISLATIVY	39
3.3 DÍLČÍ ZÁVĚR	42
4 POTŘEBY DĚTÍ A PĚSTOUNŮ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI.....	44
4.1 POTŘEBY DÍTĚTE PRO JEHO ZDÁRNÝ VÝVOJ	44
4.2 POTŘEBY PĚSTOUNA A JEHO RODINY	45
4.3 DÍLČÍ ZÁVĚR	48
II PRAKTICKÁ ČÁST	49
5 METODOLOGIE.....	50

5.1	CÍL VÝZKUMU	50
5.2	VÝZKUMNÝ SOUBOR	51
5.3	VÝZKUMNÁ METODA	52
5.4	VÝZKUMNÝ DESIGN	53
5.5	LIMITY VÝZKUMU	54
6	KAZUISTIKY A JEJICH SROVNÁNÍ.....	55
6.1	KAZUISTIKY	55
6.2	VZÁJEMNÉ POROVNÁNÍ	60
7	ANALÝZA DAT A JEJICH INTERPRETACE.....	63
8	DISKUSE	67
	ZÁVĚR	69
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	73
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	78
	SEZNAM TABULEK.....	79
	SEZNAM PŘÍLOH.....	80

ÚVOD

Téma své bakalářské práce jsem si zvolila na základě kladného vztahu k dětem, který se mi utvrdil při absolvování praxe v dětských zařízeních, jako např. v jeslích. Na základě toho jsem začala i ve svém volném čase pracovat v analogických zařízeních, abych s dětmi mohla trávit co nejvíce času a zdokonalovat se tak v práci s nimi, kterou mohu také později využít ve své budoucí praxi. V rámci těchto stáží jsem měla také možnost absolvovat praxi v ústavních zařízeních pro děti, které nemohou z různých důvodů vyrůstat ve své biologické rodině nebo v rodinném prostředí jako takovém. Tato skutečnost mě velmi oslovila, protože dle mého názoru máme každý právo prožít bezstarostné dětství v kruhu lidí, kteří nám poskytnou stabilní zázemí plné lásky a zejména bezpečí, což všechny děti umístěné v ústavní péči postrádají.

Tato problematika mě oslovila natolik, že jsem se rozhodla náhradní rodinné péči věnovat podrobněji ve své bakalářské práci, a to konkrétně pěstounské péči na přechodnou dobu. Právě profesionální pěstounská péče může být jedno z dočasných řešení pro tyto děti, aby se předešlo jejich umístění do ústavů. Důležité totiž je, aby děti vyrůstaly prioritně v náhradní rodinné péči, zkrátka tedy v rodinném prostředí nežli v péči ústavní, jelikož je zde o ně intenzivněji postaráno, zejména v podobě individuálního přístupu k nim, a jsou tím tak lépe připraveni na budoucí život. Tento fakt potvrzuje i výzkum vedený prof. Matějčkem a kol., který v rámci tohoto výzkumu sledoval několik let určitou skupinu dětí, které vyrůstaly v ústavní péči, a srovnával je s dětmi, které vyrůstaly v náhradní rodinné péči. Výsledky hovoří jasně ve prospěch NRP, jelikož děti z dětských domovů v dospělosti vykazují např. nízkou společenskou kompetenci, problémy v navázání partnerských vztahů či nízkou úroveň vzdělání.

Žádné dítě by totiž nemělo vyrůstat samo, bez rodičů, jelikož právě rodiče jsou jeho primárními vzory, jejichž otisk, který v něm zanechali, si ponese po celý svůj život a bude ho v pozdějších letech předávat dále svým dětem a rodině, kterou jednou bude mít.

V návaznosti na tuto tematiku pomoci dětem bych ráda zmínila, že pod pomoci ostatním vidím jistou seberealizaci pomáhajícího, tedy i mě. Proto jsem si také vybrala ke studiu tento obor - Zdravotně sociální pracovník, po jehož absolvování mohu tuto pomoc realizovat v praxi a naplnit tak své osobní sebeuspokojení. Pomoc jako taková nespočívá pouze ve studiu či výkonu pomáhajících profesí, ale lze ji uskutečnit i v běžném životě.

Důležitým znakem pomoci je altruistické chování pomáhajícího, který za svou pomoc neočekává žádnou odměnu, či zisk a tuto pomoc vykonává často i na úkor sebe samého.

Podstatou je to, aby si lidé navzájem pomáhali, a pomoc možná co nejvíce rozšiřovali mezi sebe, a možná právě na základě toho se pak může mezi námi najít někdo, kdo chce pomáhat právě dětem, které se narodily do problematických rodin a nemohly, jako většina z nás, prožít klidné a pohodové dětství, které je odrazovým můstkem celého našeho života.

Tuto problematiku jsem si zvolila na základě nedostatečné propracovanosti procesu pěstounské péče na přechodnou dobu v praxi. Zejména bych se pozastavila nad zbytečně zdlouhavým procesem předání dítěte pěstounům, a to v důsledku množství administrativy, jejíž zpracování celý proces zdržuje. Výzkumem bych proto chtěla na tuto skutečnost poukázat, a podat tak možný podnět k jejímu zlepšení.

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do čtyřkapitol. První se bude zabývat stručnou historií vzniku náhradní rodinné výchovy. Druhá kapitola definuje podstatu náhradní rodinné péče, spolu s jejími jednotlivými typy. V krátkosti je zde zmíněna i péče institucionální. Třetí kapitola navazuje na kapitolu první, se zaměřením na pěstounskou péči na přechodnou dobu, kdy je zde podrobně rozpracována její odborná příprava spolu s hlavními podmínkami, které je potřeba splnit, aby se jedinec mohl stát profesionálním pěstounem. Poslední kapitola teoretické části se věnuje potřebám dětí a profesionálních pěstounů, které úzce navazují na předchozí kapitoly. Je velmi důležité potřeby dětí a pěstounů vzájemně propojit, aby mohlo být vytvořeno vhodné prostředí pro zdárný vývoj dítěte, které mnohdy dítě postrádá.

Praktická část je členěna do několika kapitol, které se skládají z přípravy výzkumu, analýzy dat, vyhodnocení výsledků výzkumu a jejich následná interpretace. Praktická část bakalářské práce se zabývá odbornou přípravou profesionálních pěstounů, a také problematikou samotného procesu pěstounské péče na přechodnou dobu na základě kvalitativní výzkumné strategie, metodou kazuistik, které jsou vytvořeny na základě analýzy polostrukturovaných rozhovorů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE DŘÍVE A NYNÍ

Každá významná událost má svoji historii, stejně tak i vznik náhradní rodinné péče, která existuje již mnohá století. V první kapitole tedy nalezneme stručný popis historie vzniku náhradní rodinné péče se zaměřením na historii pěstounské péče, která je hlavním předmětem této práce.

Tradice péče o děti se datuje hluboko do historie. První zmínky můžeme objevit již ve starých bájích a pověstech, kde se vyskytují první případy schopnosti člověka se dokázat postarat a přijmout cizí dítě. Jako příklad můžeme prezentovat mýty o bratřech Romulovi a Removi, kteří byli jako novorozeňata vhozeni do řeky, odkud je zachránila vlčice, která se o ně starala. Později byla dvojčata nalezena pastýřem, který je spolu se svou ženou pojal za vlastní a vychovával je jako své syny (Mertlík, 2014).

1.1 Světová historie NRP

Původ náhradní rodinné péče a péče o opuštěné děti můžeme na našem území a vlastně na území celé tehdejší Evropy datovat do dob příchodu křesťanství. Ve 4. století našeho letopočtu se křesťanství stalo státním náboženstvím a v souvislosti s tím byl vydán zákaz zabíjení dětí, který vyplývá, a nejen on, z hlavní myšlenky tohoto náboženství, což je milosrdenství a láska k bližnímu. V praxi se jedná o pomoc ohroženým a hlavně opuštěným dětem (Pěstounská péče příbuzenská jako jedna z možností náhradní rodinné péče, 2015).

Mnoho historiků se o dítě, jako střed pozornosti, začíná zajímat až v 18. století. V době osvícenství začaly vznikat ústavy více specializované na výchovu dětí (Pražská ústavní péče o sirotky a opuštěné děti v první polovině 20. století, 2012).

1.2 Česká historie NRP

Příčinou vzniku prvních sirotčinců a nalezinců v českých zemích byla třicetiletá válka. Právě v tomto období stoupl počet opuštěných dětí, které potřebovaly pomoc. Asi tím nejznámějším ústavem tehdejší doby u nás byl Vlašský špitál založený roku 1602 na pražské Malé Straně (Mami, jsem váš? Náhradní rodičovství – Co řekneme nevlastnímu dítěti, 2010).

S nástupem Josefa II. v 18. století došlo k mnoha změnám. Byla vybudovaná nová porodnice a několik nalezinců, kde našlo útočiště mnoho opuštěných dětí té doby. Jeho následné reformy měly velký vliv i na změny v péči o sirotky. Jeho sociální reformy s sebou přinesly řadu inovací v oblasti sociální péče, a právě tyto novinky položily základy moderní sociální politiky. Například tzv. direktivní pravidla byla velkým převratem v oblasti péče o sirotky a položila základy všech moderních právních předpisů až do současnosti (Péče o sirotky v 19. století, 2012).

V 19. století také docházelo k dalším specializacím ústavů a tím pádem i nárůstu jejich počtu. Díky tomu se i výchova v ústavech stala rozšířenější. V tomto období se také poprvé začaly ozývat ohlasy o tom, že ústavní péče je lepší než péče v náhradní rodině, a to zejména kvůli tomu, že dítě bylo v náhradní rodině mnohdy zneužíváno pouze jako levná pracovní síla, zatímco v ústavu se mu dostává jakési odbornější péče (Matějček, 1999).

Ve 20. století byla péče o opuštěné děti vykonávána zejména na principu dobrovolnosti, a to prostřednictvím charitativních spolků či náboženských organizací. Můžeme tedy s jistotou říci, že zejména se vznikem nové republiky se začal velmi dobře rozvíjet systém pomoci a péče o opuštěné a ohrožené děti, a to především díky nově vznikajícím organizacím zaměřených na péči o děti a mládež. Díky rozvoji vzdělání vznikaly také nové profese, které byly doposud neznámé. Z mnoha dobrovolníků se postupem času stávali sociální pracovníci, kteří pracovali zejména v terénu, kde pomáhali řešit různé situace s ohroženými rodinami (Matějček, 1999).

1.3 Tradice pěstounské péče v České republice

Počátky pěstounské péče shledává odborná nauka již v existenci kojných, které byly za své služby placeny. První zmínky o nich jsou již ve starověkém Řecku a Římě. Těchto služeb využívaly zejména ženy z výše postavených rodů ve snaze se vyhnout negativním dopadům kojení na jejich tělesný vzhled. Obdobným důvodem bylo i odkládání dětí šlechticů ve středověku placeným chůvám. Tehdejší ideál krásy a jeho touha po něm byl dostatečnou motivací pro takovéto jednání (Matějček, 1999).

Během osvícenského období došlo k zakládání velkého množství ústavů, s cílem zajistit péči osiřelým dětem, jak již bylo zmíněno výše. Avšak i zde sehrály velkou roli kojné, které byly později nazývány pěstounkami, jelikož nezastupitelnost mateřského mléka

sehrála i v tomto období svou nenahraditelnou úlohu. Kromě ústavů začaly pěstounky vykonávat svou roli i ve svých domácnostech, kde pečovaly o sirotky a za to dostávaly také plat. Děti u nich byly do šesti let věku, a poté byly pěstounkou opět navráceny do ústavu (Matějček, 1999).

Každý, kdo měl zájem o to, stát se pěstounem, podal žádost na krajský úřad spolu s dobrozdáním vrchnosti a zejména jejich faráře. Právě vrchnost a místní faráři měli na starost dohled nad těmito pěstouny, zda svou roli plní správně. Rodina pěstouna dostávala prostřednictvím faráře finance, které použila zejména na ošacení a jídlo, ale i tyto peněžní obnosy byly omezeny dle věku dítěte v pěstounské péči (Matějček, 1999).

Na pěstounskou péči tehdejší doby se pohlíží, jak kladně, tak i záporně. Velkým přínosem pro dítě bylo to, že díky ní nejspíše uniklo smrti, která by ho jistě v ústavu čekala, a to jak díky špatným hygienickým podmínkám, tak zejména kvůli psychickému strádání, které v ústavech mnohokrát zažilo. Druhou stranou mince je to, že mnoho dětí zemřelo v pěstounských rodinách z důvodu nedostatečného dozoru nad pěstouny. Tyto kontroly totiž představovaly velké finanční zatížení pro obce, které na ně neměly peníze. Na výběr pěstouna také nebyl kladen příliš velký nárok, tudíž se jím mohl stát prakticky každý člověk v tehdejší době (Matějček, 1999).

Velkým zlomem pro pěstounství, ale i pro celkovou péči o děti nastává vznikem Československa v roce 1918. V tehdejší republice spolu s jejím vznikem vznikaly i nové zákony, které se mimo jiné zaobíraly i náhradní rodinnou péčí.

V nově vzniklém státě se pěstounská péče vykonává jak ústavně, tak individuálně. Ústavní péči se tvoří nově vzniklé dětské domovy a i nadále fungující sirotčince (Gabriel, Novák, 2008).

Rozšířenější se stala i pěstounská péče příbuzenská, která směla nastat pouze po soukromé dohodě mezi rodiči dítěte a jeho příbuznými, nejčastěji jimi byli prarodiče (Gabriel, Novák, 2008).

Po roce 1989 začíná pozvolna stoupat do popředí náhradní rodinná péče, mezi kterou spadá i nově se rozvíjející nepříbuzenská pěstounská péče (Matějček, 2005).

Slovensko po osamostatnění rychleji a pružněji reaguje na vývoj náhradní rodinné péče než Česká republika. Také profesionální pěstounská péče se na Slovensku vyvíjí rychleji

než u nás. V obou zemích se však rozvíjí pomoc ze stran nestátních organizací a nadací, které se zabývají zejména poradenstvím a vzděláváním. Snaží se tak navázat na tradici první republiky, kdy péči o ohrožené děti nemá na starosti pouze stát. Příkladem takové nestátní organizace zabývající se náhradní rodinnou péčí může být Fond ohrožených dětí se zařízeními, tzv. Klokánky (Matějček, 2005).

Již v roce 1993 vzniká na Slovensku nová pozice profesionálního rodiče, neboli pěstouna, avšak týkající se pořád ústavní péče (Matějček, 2005).

Na podobném principu, avšak až o několik let později, vzniká u nás nový institut přechodné pěstounské péče. Přechodná pěstounská péče byla však doposud vnímána jako péče dlouhodobá, bylo proto nutné nový pojem nějak vymezit. Tento problém se podařilo vyřešit díky novelizaci zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (Smolíková, 2014). Poslední úpravou je zákon č. 89/2012 Sb., ve kterém je zároveň obsaženo i rodinné právo.

Hlavním cílem tohoto nového institutu přechodné pěstounské péče je sjednocení původní rodiny dítěte spolu s její podporou, aby bylo možné toto dítě opět navrátit do jeho biologické rodiny (Pěstounská péče příbuzenská jako jedna z možností náhradní rodinné péče, 2015).

2 NÁHRADNÍ VÝCHOVNÁ PÉČE, TYPY RODINNÉ PÉČE

Pokud nastane situace, že dítě z různých důvodů nemůže vyrůstat ve své biologické rodině, jelikož by byl narušen jeho zdárný vývoj, je nutné nalézt nové řešení. Tím může být právě náhradní výchovná péče. Tato kapitola se věnuje jednotlivým typům tohoto druhu výchovy, kdy do popředí staví pěstounskou péči na přechodnou dobu, jelikož ta je hlavním předmětem celé práce, tedy teoretické části i části praktické.

Náhradní výchovná péče je uskutečňována buď náhradní rodinnou péčí, nebo péčí ústavní. V tomto případě je optimálnější řešením první forma takové péče, tedy náhradní rodinná, která má vždy přednost před tou ústavní (Základní pojmy, 2010).

2.1 Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinnou péčí je *„forma péče o dítě, které je vychováváno jinými než biologickými rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině“* (Průvodce náhradní rodinnou péčí, 2010).

Do náhradní rodinné péče lze zařadit tzv. **péči jiné osoby, osvojení neboli adopci, pěstounskou péči, pěstounskou péči na přechodnou dobu či poručnictví**. Mezi zařízení ústavní péče můžeme řadit kojenecké ústavy, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, dětské domovy pro děti do tří let věku, dětská centra, diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy nebo domovy pro osoby se zdravotním postižením (Trnková, 2018).

V naší republice jsou do takové péče umisťovány zejména tzv. sociálně osiřelé děti. Tyto děti přichází buď přímo ze své biologické rodiny nebo z porodnice nebo z nějakého ústavního zařízení z různých důvodů (např. špatné sociální podmínky, zanedbání výchovy, týrání nebo zneužívání dítěte) (Bubleová et al., 2013).

Základními prameny právní úpravy náhradní rodinné péče jsou v České republice dva zákony:

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (Náhradní rodinná péče, 2014).

2.1.1 Svěření do péče jiné osoby

Svěření dítěte do péče jiné osoby (nebo také jen svěřenectví) je definováno tak, že dítě smí být svěřeno do výchovy jiné fyzické osoby než svého biologického rodiče, pokud je to v zájmu dítěte a tato osoba je schopna toto dítě řádně vychovávat (Občanský zákoník, 2012). Přednost dostávají vždy příbuzní dítěte, popř. známá osoba dítěte, ke které má toto dítě citovou vazbu. Svěření do péče jiné osoby než rodiče upravuje od 1. 1.2014 § 953 – § 957 nového občanského zákoníku.

Právě svěření dítěte do péče jiné osoby se nejvíce blíží podobností pěstounské péči, jelikož i tu, stejně jako u pěstounství nedochází ke změně v postavení dítěte a jeho biologické rodiny. Hlavním předpokladem či úkolem této formy náhradní rodinné péče je to, aby mělo dítě zajištěného náhradního pečovatele, který se o dítě bude osobně starat v době, kdy není možné, aby toto dítě vyrůstalo společně se svými rodiči, jelikož ti nejsou schopni mu zajistit adekvátní péči (Občanský zákoník, 2012).

Orgány sociálně-právní ochrany dětí stejně jako u pěstounské péče provádí pravidelný dohled a kontrolu tohoto dítěte svěřené do péče jiné osoby než rodiče (Občanský zákoník, 2012).

2.1.2 Pěstounská péče

Mezi další formu náhradní rodinné péče patří také **péče pěstounská**. Konečná, Sudová a Vránová (2011, s. 10) tuto péči definují jako to, že *„pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma NRP, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“*

Právní základy pěstounské péče jsou upraveny v občanském zákoníku v rámci náhradních forem péče o dítě (Občanský zákoník, 2012).

Předpokladem pro svěření dítěte do pěstounské péče je fakt, že se o dítě nemůže osobně postarat ani jeden z jeho rodičů či poručník, který byl dítěti jmenován. V takovémto případě může soud nařídít svěření dítěte do osobní péče pěstounovi, jelikož zákon jasně stanoví, že tato forma péče je prioritní před péčí ústavní (Občanský zákoník, 2012).

Pěstounská péče má trvat pouze tak dlouho, dokud bude trvat překážka, která brání rodičům dítěte v osobní péči o něj, popř. dokud není zajištěna rodina nová v podobě té osvojitelské (Občanský zákoník, 2012).

Pěstounská péče u nás po dlouhá léta fungovala a byla považována, jako dlouhodobé soužití pěstounů a dítěte (Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči). Dítě totiž u pěstounů zůstávalo nejčastěji až do své plnoletosti, tedy do 18 let věku, pokud studovalo tak do 26 let, odcházelo od nich teprve až po svém osamostatnění tak, jak to bylo běžné u dětí žijících ve fungujících rodinách (Koluchová, 2008).

S novým zavedením občanského zákoníku a jeho postupným rozvojem se profesionální pěstounská péče, neboli pěstounská péče na přechodnou dobu, nemálo proměnila. Pěstounská péče je od tohoto okamžiku chápána jako dočasná forma péče o dítě, dokud si ho zpět do své péče nepřevzmou jeho rodiče, příp. dokud dítě nebude osvojeno (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

I přesto, že je nastaven tento zákonný systém pěstounské péče, je zde stále mnoho dětí, u kterých je zajištění dlouhodobé pěstounské péče tou nejlepší možností. Převážně se jedná o děti školního věku, či sourozenecké skupiny, u kterých se nepodařilo zrealizovat společné umístění do nové osvojitelské rodiny, popř. o děti, které nejsou tzv. právně volné, takovým příkladem může být to, že rodič o dítě stále projevuje zájem, ale není schopen zajistit dítěti každodenní péči (Koluchová, 2008).

Souběžně s pěstounskou péčí by měla probíhat intenzivní sociální práce s původní rodinou tak, aby byly narušené funkce rodiny znovu obnoveny a dítě se do ní mohlo následně vrátit (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). K tomuto může dojít jen za předpokladu, že bude docházet k osobnímu styku rodiče s dítětem, či bude rodič o dítěti informován, což také zákon uplatňuje jakožto práva rodičů, která platí, pokud je soud ze závažných důvodů a zejména v zájmu dítěte rodičům nezruší. *„Tím subjektem, který je povinen rodičům informace o dítěti poskytovat, je pěstoun, jemuž zákon zároveň ukládá nejen povinnost umožnit styk dítěte s jeho rodiči, ale též povinnost pozitivně jejich vzájemný vztah podporovat, rozvíjet a prohlubovat, a to jak vztah dítěte s rodiči, tak s dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými“* (§ 966 odst. 2 věta třetí a § 967, Občanský zákoník, 2012).

O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud. Rodičům i nadále zůstává rodičovská odpovědnost, pokud jí nebyli rozhodnutím soudu zbaveni (Občanský zákoník, 2012). Přetrvává jim i povinnost vyživovací k dítěti umístěnému do pěstounské péče. Rozsah výživného je stanoven soudem s ohledem na finanční schopnosti a možnosti rodičů (Občanský zákoník, 2012).

2.1.2.1 *Péče předpěstounská*

V rámci pěstounské péče existuje i **péče předpěstounská**, která je na místě tehdy, když je dítě rozhodnutím soudu umístěno do nějakého ústavu, do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc nebo do pěstounské péče na přechodnou dobu. Před tímto rozhodnutím soudu může být dítě dočasně svěřeno budoucím pěstounům, kteří ovšem musí splňovat podmínky stanovené zákonem. Tohoto soud využívá zejména v případech nepříbuzenské pěstounské péče. Sem totiž dítě dochází do úplně pro něho neznámého prostředí a je potřebné nejprve zjistit, zda se v tomto prostředí dobře adaptuje. Stejný případ může být i to, kdy je jim svěřeno dítě, které není v ústavní péči, ale jeho rodiče s touto pěstounskou péčí souhlasí. O tomto svěřeni následně rozhoduje příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). O tom, jak dlouho bude předpěstounská péče trvat, rozhodne soud na základě posouzení konkrétního případu (Švestka et al., 2014). Toto rozhodnutí o dočasném svěřeni dítěte do pěstounské péče může ztratit právní účinky v takovém případě, že do tří měsíců od právní moci tohoto rozhodnutí nebudu u příslušného soudu zahájeno řízení o svěřeni do pěstounské péče (Formy náhradní rodinné péče, 2013). Po dobu celého trvání pěstounské péče vykonává soud nad rodinou pěstounů dohled, a to zpravidla prostřednictvím zaměstnanců orgánu SPOD, kteří tuto rodinu navštěvují minimálně jednou za čtvrt roku (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Osoba, které je svěřeno dítě do předpěstounské péče, má stejná práva a povinnosti vzhledem k dítěti jako má pěstoun. Předpěstounská péče nebývá využita u pěstounské péče na přechodnou dobu, jelikož ta sama má dočasnou povahu směřující k zajištění základních potřeb dítěte vzhledem k aktuální situaci do doby, než je nalezeno jiné vhodnější řešení pro tuto situaci (Občanský zákoník, 2012).

2.1.2.2 *Příbuzenská pěstounská péče*

V rámci pěstounské péče je prioritní **příbuzenská pěstounská péče** před tou profesionální. V rámci této formy pěstounské péče je dítě svěřeno do péče příbuzného či jinak blízké osoby (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Jestliže se péče o dítě ujme někdo z jeho příbuzných či blízký dítěte nebo jeho rodiny, soud toto dítě ihned svěří do péče této osoby, avšak za podmínky, že toto rozhodnutí bude odpovídat nejlepšímu zájmu dítěte (Občanský zákoník, 2012). Jedním z hlavních pozitiv tohoto druhu péče je to, že zde nebude přerušena kontinuita rodinného prostředí,

ve kterém bude dítě i nadále žít a vyvíjet se, ale také ten fakt, že zde bude větší pravděpodobnost bezproblémového a častějšího styku se svými biologickými rodiči.

Ovšem opakem a velkým nedostatkem této péče může být to, že pokud byla celá širší rodina ovlivňována biologickými rodiči dítěte, kteří tuto péči zanedbávali, či nějak jinak řádně nevykonávali, či toho nebyli schopni, může být právě kontinuita prostředí nevhodná až nežádoucí pro zdárný vývoj dítěte (Občanský zákoník, 2012).

Pro řízení o pěstounské péči stejně jako pro jakékoli jiné řízení, kde se jedná o osobnost dítěte, platí jeho spoluúčast na něm. Z toho vyplývá, že orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen dítě o situaci informovat tak, aby si na ni mohlo vytvořit svůj vlastní názor, a ten také svobodně vyjádřit. Těmto názorům spolu s přáními dítěte je poté nutné věnovat též patřičnou pozornost (Občanský zákoník, 2012).

2.1.2.3 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Poměrně mladým druhem pěstounské péče je **pěstounská péče na přechodnou dobu**, která bývá též někdy nazývána jako profesionální pěstounská péče. Jejím hlavním cílem je snížení počtu dětí v ústavní péči, zejména těch, které ještě nedosáhly třetího roku života. Tento institutu náhradní rodinné péče byl do našeho právního řádu zaveden v rámci novely o rodině již v roce 2006, konkrétně s účinností od 1. 6. 2006 (Zákon č. 134/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích).

Pěstounská péče na přechodnou dobu je institut sloužící ke krátkodobému umístění dítěte do náhradní rodinné péče profesionálních pěstounů v zákonem určených případech, a to na délku:

- (a) po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat,
- (b) po jejímž uplynutí může matka dát souhlas k osvojení nebo po kterou může rodič souhlas k osvojení dítěte odvolat,
- (c) do nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlasu rodiče k osvojení není třeba (Zákon č. 359/1999, Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Samotný proces pěstounské péče na přechodnou dobu se skládá z několika částí.

První z nich je pohotovost, která trvá nepřetržitě celých 24 hodin. Během této doby musí být profesionální pěstoun připraven kdykoli přijmout dítě, které se nachází v ohrožení svého života, či je jinak ohrožen jeho zdárný vývoj. Druhou částí je samotné převzetí tohoto dítěte, které trvá maximálně 2 dny. Nejpodstatnější částí je péče o toto dítě, která trvá dle zákona maximálně jeden rok. Poté musí být dítě předáno buď dalším profesionálním pěstounům, zpět do původní rodiny nebo v té nejhorší variantě do ústavní péče. Toto předání trvá, obdobně jako převzetí maximálně 2 dny (Co dělat po předání dítěte z PPPD?, 2017).

Každé předání dítěte v sobě nese řadu emocí, ať už těch pozitivních, tak zejména těch negativních, smutných. Každý pěstoun si na přijaté dítě zvykl, přilnul k němu, stejně jako dítě k němu. Proto s předáním dítěte pěstoun odevzdává zároveň kus sebe. Aby se s touto situací srovnal a byl připraven znovu přijmout další dítě, je nutná regenerace, znovunabytí sil, zejména psychických, aby mohl dalšímu dítěti poskytnout plnohodnotné a láskyplné zázemí, které ono samo doposud nezažilo. Délka regenerace je však také omezená zákonem. Její délka může být maximálně 14 dní, poté by měl být pěstoun znovu schopen přijmout další dítě, aby tak byl zachován koloběh pěstounské péče na přechodnou dobu (Co dělat po předání dítěte z PPPD?, 2017).

Délka PPPD je maximálně rok. Zákon však připouští jedinou výjimku a to tu, kdy jsou témuž pěstounovi v pozdější době svěřeni sourozenci již dříve umístěného dítěte (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

PPPD je institut, který je zaměřený zejména na děti, u nichž je možné předpokládat návrat do původní rodiny, či budoucí osvojení. Dále tento institut využívají děti týrané, opuštěné, či naopak nalezené, pro které je nutné najít nové trvalé řešení jejich dosavadní situace a také děti, pro které dosud nebyla nalezená vhodná rodina pro osvojení (Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

Soud poté rozhodne o svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu na návrh orgánu SPOD a to usnesením o nařízení předběžného opatření (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). O tomto návrhu na předběžné opatření je soud povinen rozhodnout bezodkladně do 24 hodin od podání návrhu orgánu SPOD. Předběžné opatření v rámci pěstounské péče trvá 3 měsíce od jeho vykonatelnosti (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Dítě může být svěřeno pouze pěstounům vedeným ve zvláštní evidenci osob, které mohou vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu. Tyto evidence vede každý krajský úřad a zařazují se do nich osoby na základě odborného posouzení. Údaje o tom, jaké dítě pěstoun preferuje, či počet dětí, které je ochoten najednou přijmout, jsou uvedeny právě v evidenci každého žadatele spolu s dalšími zákonem vyžadovanými údaji (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Postup je obvykle takový, že jakmile se nějaký pověřený orgán, nejčastěji obecní úřad obce s rozšířenou působností dozví o nějakém nezaopatřeném dítěti, kterému je potřeba zajistit profesionální pěstounskou péči, nahlédne tento pověřený orgán do evidence žadatelů, kteří ji mohou vykonávat (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí), následně osloví doprovázející organizace, aktuálně volných pěstounských rodin a zjišťuje přes ně, zda by byla rodina schopna toto dítě přijmout. Klíčový pracovník dané doprovázející organizace kontaktuje možnou rodinu a ověří, jaká je jejich aktuální situace.

Teprve tehdy, jakmile nastane situace, že se pro dítě nepodaří zajistit vhodnou pěstounskou péči na přechodnou dobu, připadá do úvahy nařízení ústavní výchovy a umístění dítěte do příslušného zařízení (Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

U žadatelů, kteří chtějí být zařazeni do evidence pěstounů na přechodnou dobu, je třeba zejména pečlivě prozkoumat jejich rodinnou situaci, zda je jeho soužití s partnerem stabilní. Pokud mají žadatelé další děti, nesmí být důsledkem přijetí dalšího dítěte do jejich rodiny ohroženo uspokojení potřeb těchto dětí. Tyto děti by měly být mimo jiné již staršího věku, a zejména proto, aby byly schopny chápat smysl PPPD a vyrovnat se s příchodem dalších dětí do jejich rodiny. Co se týká bytového a materiálního zázemí rodiny pěstouna, musí být dostatečné pro řádnou výchovu a zajištění dítěte (Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

Jedná-li se o ranou pěstounskou péči, což předpokládá přijetí novorozence dítěte, je nutné, aby byl pěstoun připraven odejít ze zaměstnání a zůstat doma a řádně se starat o přijaté dítě. Jednou z posledních věcí, kterou je třeba zmínit je to, že péče o dítě přijaté do pěstounské péče na přechodnou dobu vyžaduje jak dostatečnou osobní zralost pěstouna, jeho vyrovnanost, tak také jeho životní zkušenosti, stejně jako dobrou fyzickou kondici a zdravotní stav (Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

Pěstouni na přechodnou dobu musí být také schopni flexibilně kooperovat jak s odborníky, (orgány SPOD, lékaři či doprovázející organizace), tak také s původní biologickou rodinou dítěte, popř. s rodinou budoucích osvojitelů (Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

2.1.2.3.1 Profesionální pěstoun

Profesionální pěstoun musí být schopen přijmout svoji novou roli dočasného náhradního pečovatele, což představuje to, že je schopen poskytnout dítěti, které se dočasně ocitlo v nouzi pomoc. Tato osoba by měla být schopna dát dítěti potřebnou lásku a pochopení, zajistit mu odpovídající zázemí pro jeho zdárný vývoj, vytvořit s ním důvěrný vztah, ale zároveň se na něho neupínat jako na vlastní dítě a stejně tak neupínat příliš dítě na svou osobu (Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

Pokud je dítě již v takovém věku, že dokáže věc chápat, měl by mu pěstoun situaci neustále vysvětlovat, což znamená, co se děje v jeho původní rodině, z jakého důvodu z ní bylo odebráno, jestli se do ní navrátí, nebo kam dále půjde, pokud nebude jeho návrat domů možný. Jedná-li se o dítě, které bude následně osvojeno, měl by pěstoun vnímat svou roli jako osoby, která dítě připravuje na budoucí rodinu, společně s dítětem se na ni těší a snaží se zejména usnadnit, co nejvíce to jde, přechod dítěte do nové rodiny.

Kromě jeho hraček, oblečení a osobních věcí si dítě od pěstounů odnáší také tzv. knihu dítěte, kterou mu přechodní pěstouni během pobytu u nich vedli. Tato kniha obsahuje fotografie dítěte spolu s jejich popisky, které dokumentují různá období v životě dítěte, to jak rostlo a co vše u pěstounů po dobu pobytu u nich zažilo. Díky této knize se dítěti vytváří jakási jeho historie a díky ní pak bude mít vzpomínky a informace o svém raném dětství (Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

Co se týče dětí s postižením, je třeba zmínit to, že není důvod, aby pobývaly v ústavním zařízení. Tyto děti však vyžadují vysoce individuální přístup pěstouna, což si asi dovedeme každý představit, že péče o tyto děti není opravdu jednoduchou záležitostí, a který mu zaměstnanci ústavního zařízení nemohou poskytnout, z důvodu toho, že nemají na starost pouze toto dítě. Právě díky rodinnému prostředí pěstouna je dokázáno, že tyto děti dosahují mnohem lepších výsledků, než kterých by dosáhly v prostředí

nemocnice či ústavu (Committee on Early Childhood, Adoption and Dependent Care, 2000).

2.1.2.4 Dávky pěstounské péče

V rámci pěstounské péče jsou zákonem stanoveny výše **dávek** náležící pěstounům, resp. dětem v pěstounské péči, aby byl pěstoun schopen zajistit vhodné zázemí a péči pro jejich další vývoj. S účinností od 1. 1. 2013 byla úprava dávek přesunuta ze zákona o státní sociální podpoře (Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře) do zákona o sociálně-právní ochraně dětí (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). V rámci tohoto zákona existuje šest druhů pěstounských dávek.

Tabulka 1 Dávky pěstounské péče

Dávka	Charakter	Výše
Příspěvek na úhradu potřeb dítěte	opakovaná	4.500 –8.600 Kč/měsíc
Odměna pěstouna	opakovaná	Individuální dle počtu dětí
Příspěvek při převzetí dítěte do pěstounské péče	jednorázová	<ul style="list-style-type: none"> • Dítě do 6 let –8.000 Kč • Dítě 6 –12 let –9.000 Kč • Dítě 12 –18 let –10.000 Kč
Příspěvek na zakoupení motorového vozidla (dlouhodobá PP)	jednorázová	Max. 100.000 Kč
Příspěvek při ukončení pěstounské péče	jednorázová	25.000 Kč
Státní příspěvek na výkon pěstounské péče	jednorázová	48.000 Kč/rok

2.1.2.5 Zánik pěstounské péče

Pěstounská péče **zaniká** dnem dosažení dítěte plné svéprávnosti, tedy zpravidla dosažením osmnáctého roku svého života. Dalšími právními událostmi, kdy dochází k zániku pěstounské péče, je smrt pěstouna nebo dítěte. Pěstounská péče může být rovněž zrušena soudem, a to buď na návrh samotného dítěte, či jeho rodiče nebo pěstouna (Občanský zákoník, 2012).

2.1.2.6 Práva a povinnosti pěstounů

Dle zákona má každá pečující osoba svá práva a povinnosti. Tyto práva a povinnosti se také vztahují na osoby vedené v evidenci, což je ten, kdo může vykonávat profesionální pěstounskou péči (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Mezi jedno z nejzákladnějších práv těchto osob řadíme právo na pomoc při zajištění péče o svěřené dítě, a to zejména v době, kdy pěstoun onemocní či jiný člen jeho rodiny, kdy se pěstounovi narodí dítě, při úmrtí jemu osoby blízké či při vyřizování osobních záležitostí. Pěstoun, který má v péči dítě starší dvou a více let má nárok na pomoc v podobě zajištění celodenní péče o toho dítě v délce trvání alespoň čtrnácti dnů během jednoho kalendářního roku; právo na poskytnutí psychologické, či jiné odborné pomoci minimálně jednou za půl roku či právo na bezplatné zvyšování svých dovedností a znalostí z oblasti výchovy a péče o dítě (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Současně s právy má také pěstoun povinnosti spojené s výkonem své funkce. Pěstoun je povinen navyšovat své znalosti a dovednosti z oblasti péče a výchovy dítěte, a to nejméně v rozsahu 24 hodin v období jednoho kalendářního roku; dalším povinností je spolupráce se zaměstnancem orgánu SPOD a umožnit mu pravidelné sledování správného vývoje dítěte a s tím spojenou i péči o něj; a v neposlední řadě korespondovat s individuálním plánem dítěte, a na základě toho udržovat, rozvíjet a prohlubovat vztah dítěte s osobami jemu blízkými, a umožnit mu na základě toho i společný styk spolu s nimi, zejména s jeho rodiči, pokud soud na základě svého rozhodnutí nestanoví jinak. V tomto případě má však pěstoun právo na pomoc při zajišťování místa pro uskutečnění tohoto setkání, jelikož není povinen tyto osoby pouštět do své domácnosti. I přesto jsou mnozí pěstouni ochotni toto učinit, jedná-li se o fungující vztah mezi dítětem a jeho příbuznými (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Dohodou o výkonu pěstounské péče může s pěstounem uzavřít příslušný orgán SPOD, což je v tomto případě obecní úřad obce s rozšířenou působností, kam spadá trvalé bydliště osoby pečující neboli osoby v evidenci. Častější je však uzavření dohody mezi pěstounem a tzv. **doprovázející organizací**, kterou si sami zvolí. Uvádím aspoň tyto: Triáda - poradenské centrum, o. s.; Trialog (Brněnský institut rozvoje občanské společnosti) či Sdružení pěstounských rodin. Tato doprovázející organizace, kterou si pěstoun vybere má v rámci této dohody postavení pověřené osoby (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí), která je oprávněna k tomu, aby mohla uzavřít s pěstounem dohody o výkonu pěstounské péče, ale zároveň s tím může též poskytovat poradenství a výchovnou pomoc v péči o dítě, pravidelně sledovat výkon pěstounské péče, zajistit ze zákona povinné vzdělávání pro pěstouny a poskytnout pěstounským rodinám respitní služby (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Každá pěstounská rodina má určeného jednoho klíčového pracovníka, který je zaměstnancem doprovázející organizace, kterou si pěstoun zvolí, a který s ním a jeho rodinou bude aktivně spolupracovat. Povinností klíčového pracovníka je minimálně jednou v období dvou měsíců kontaktovat pěstouna a jeho rodinu, a osobně se s nimi sejit (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí).

Máme několik typů doprovázejících organizací. Doprovázející organizace mohou také kromě pěstounů, využívat lidi, kteří pečují o své příbuzné v seniorském věku, či o lidi s nějakým druhem postižení.

2.1.3 Poručenství

Mezi formy náhradní rodinné péče řadíme také **poručenství**. Důvodem pro jmenování poručníka nezletilému dítěti je ten fakt, že zde není ani jeden z jeho rodičů, který má a v plném rozsahu vykonává svoji rodičovskou odpovědnost. Nejčastěji to bývají děti, kterým zemřeli oba rodiče; doposud nenabyli svéprávnosti; byli nalezeni a jejich rodiče nejsou známi, či jejich rodiče byli oba rodičovské odpovědnosti zbaveni.

Poručníkem může být pouze ta fyzická osoba, která bude osobou svéprávnou, svým způsobem žití zaručuje řádný výkon poručenství a jeho jmenování nebude v rozporu se zájmy dítěte. V neposlední řadě musí tato osoba s poručenstvím souhlasit (Občanský zákoník, 2012).

Dnem jmenování poručníka do své funkce, nastávají této osobě vůči dítěti všechna práva a povinnosti rodičů, které spadají do rodičovské odpovědnosti (Občanský zákoník, 2012).

Poručenství zaniká, odpadne-li důvod dalšího trvání poručenství, jako příklad může být ten, že dítě nabude svéprávnosti (Občanský zákoník, 2012).

2.1.4 Osvojení

Mezi náhradní rodinnou péčí patří také **osvojení nebo-li adopce**. Zákon osvojení definuje jako přijetí cizí osoby za vlastní. Osvojení je právně upraveno v občanském zákoníku v rámci právní úpravy příbuzenství a švagrovství (Občanský zákoník, 2012).

Počátkem osvojení přestávají být z právního hlediska rodiče dítěte a stávají se jimi osvojitelé. Na základě soudního rozhodnutí jsou osvojitelé také zapsáni do matriky jako rodiče dítěte. Tímto se také osvojení liší od ostatních forem náhradní rodinné péče (Občanský zákoník, 2012).

Hlavní podmínkou osvojení je tzv. právní uvolnění dítěte. Stává se to tehdy, kdy je dán souhlas biologického rodiče. Dalšími případy, kdy se stává dítě volným, je tehdy, pokud mu oba rodiče zemřou, jsou zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo nejsou způsobilí ke všem právním úkonům v plném rozsahu (Občanský zákoník, 2012).

Souhlasu rodičů není třeba v případě, kdy o dítě po nejméně dobu 6 měsíců soustavně neprojevovali zájem. Není ho třeba také, pokud nejméně dva měsíce po narození nezletilého neprojevovali o něj žádný zájem, i když jim v tom nebránila žádná překážka (Bubleová, Benešová, 2001).

Úplným osvojením dochází k zániku všech dosavadních vazeb dítěte k jeho původní rodině a nově ke vzniku takových vazeb k nové osvojitelé rodině (Občanský zákoník, 2012).

O osvojení rozhodne soud na návrh žadatele o osvojení. Samotné zprostředkování osvojení je v kompetenci krajských úřadů a ministerstva práce a sociálních věcí dle zákonné úpravy (Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí).

2.2 Ústavní výchova

Někdy nastane taková situace, že není jiná možnost řešení a dítě musí být umístěno do ústavní péče. Toto řešení je však až tou nejposlednější možností a nastává až poté, kdy jsou vyčerpány všechny ostatní výše uvedené možnosti náhradní rodinné péče.

Ústavní výchova v České republice je již od poloviny 20. století organizačně rozdělena mezi několik resortů. Těmito resorty jsou konkrétně Ministerstvo zdravotnictví, Ministerstvo školství a v neposlední řadě Ministerstvo práce a sociálních věcí (Náhradní rodinná péče v České republice, 2016).

Mezi zařízení ústavní výchovy řadíme: dětské domovy pro děti do tří let, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a školská zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy, která dále rozdělujeme na diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy (Náhradní rodinná péče v České republice, 2016).

2.3 Dílčí závěr

Závěrem lze jednoznačně říci, že náhradní rodinná péče je přínosnější pro všechny zúčastněné než péče ústavní. Tato skutečnost se mi i několikrát potvrdila během stáže v kojeneckých ústavech, kde jsou umístěny děti již v útlém věku svého života.

Já jako budoucí Zdravotně sociální pracovník spatřuji jako hlavní problém, kterým trpí děti umístěné v ústavních zařízeních tzv. institucionalizaci, která je tolik nepřipraví na samostatný život jako to, že vyrůstají v rodinném prostředí, což v tomto případě může suplovat již zmíněna náhradní rodinná péče.

Důležitá je v tomto ohledu zejména socializace po opuštění ústavních zařízeních nebo náhradní rodinné péče. V tomto hledu spatřuji hlavní výhodu v náhradní rodinné péči, kdy dítě vyrůstá v rodinném prostředí, a jelikož je rodina jedním ze základů společnosti, může zde spatřit svůj budoucí společenský vzor.

3 EDUKACE PĚSTOUNŮ NA PŘECHODNOU DOBU

Pěstouni mají povinnost se účastnit mnoha vzdělávacích kurzů, kde jsou povinni si zvyšovat své znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě, a to v minimálním rozsahu 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích (Dohody o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda a formuláře, 2013).

3.1 Pěstounská péče - pomáhající profese

Pěstounskou péči řadíme mezi pomáhající profese, a to proto, že pomáhají rodinám, které se z nějakých důvodů dostaly do krizové situace, tuto situaci řešit a to tím, že dočasně poskytnou útočiště pro jejich dítě, o které se nejsou schopni jako rodiče postarat, a kvůli tomu by mohlo dojít k poškození jeho zdárného vývoje s možnými trvalými následky v budoucnosti.

Profesionálním pěstounem se však nemůže stát kdokoli. Na tyto osoby je kladen velký, zejména psychický nápor spojený s výkonem tohoto povolání. Proto je nutné, aby člověk, který se chce stát pěstounem, splňoval jisté předpoklady jak z oblasti osobnostní charakteristiky, tak z oblasti jeho zdravotního stavu.

Péče o dítě umístěné do pěstounské péče na přechodnou dobu vyžaduje dostatečnou osobnostní zralost a zároveň i životní zkušenosti pěstouna. Velkou roli zde hraje i věk pěstouna, který by se měl pohybovat v rozmezí 28 až 65 let, spolu s jeho zdravotním stavem, jelikož péče o takové dítě může být mnohdy velmi náročná a vyčerpávající (Pazlarová, 2016).

U žadatelů o pěstounskou péči, stejně jako o jiné formy náhradní rodinné péče, se také posuzuje jeho trestní bezúhonnost, hlavně se zaměřením na různé závislosti či prostituce, které jsou v tomto případě absolutně nepřípustné s ohledem na zdárný vývoj dítěte, který by byl v tomto případě ohrožen (Vágnerová, 2007).

Od profesionálních pěstounů se zároveň také očekává spolupráce s mnoha dalšími odborníky, zejména s pracovníky orgánu SPOD a zaměstnanci některé z doprovázejících organizací, kterou si mohou pěstouni sami zvolit, a také zároveň výrazný vlastní osobní podíl na sociálně-právní ochraně dětí. Z tohoto důvodu je nutné, aby měli profesionální pěstouni dostatečné intelektové schopnosti tento požadavek splnit (Vágnerová, 2007).

Důležité je také vyloučení patologických jevů u jedince, který má zájem vykonávat toto povolání. Je nutné se zaměřit na patologie v oblasti osobnosti člověka, na různé psychické poruchy, či členství v rizikových skupinách nebo dokonce sektách (Vágnerová, 2007).

Osobnost pěstouna by také měla být dostatečně zralá vzhledem ke svému věku. Pěstoun by si měl být schopen pravdivě uvědomit své přednosti, ale zároveň neopomíjet své nedostatky, na které by měl pohlížet zdravým rozumem a měl by se snažit je, co nejvíce minimalizovat (Vágnerová, 2007).

Důležitou vlastností je také trpělivost pěstouna, či schopnost umět uznat svou chybu a poučit se z ní. Neměl by očekávat přehnaný vděk od přijatých dětí, stejně jako by měl být schopen umět zpracovat situaci, že dítě bude muset po době maximálně jednoho roku předat dál. Těmto dětem by však i přes toto uvědomění měl být schopen dát dostatečnou lásku a přijetí tak, aby nebyl ohrožen jejich zdárný psychický vývoj (Vágnerová, 2007).

Nejdůležitějším předpokladem pro to stát se profesionálním pěstounem je motivace toho, kdo tuto činnost chce vykonávat. Motivace úzce souvisí se seberealizací člověka. Člověk hledá smysl svého dosavadního života, který se ve většině případů s odchodem vlastních dětí, stává stereotypní. Motivace k výkonu profesionální pěstounské péče může mít tedy několik důvodů. Ta největší vychází z potřeby neustále o někoho pečovat, o někoho se starat po odchodu vlastních dětí (Vágnerová, 2007).

Pěstouni zároveň zmiňují, že chtějí poskytnout dětem vhodné zázemí pro jejich zdárný vývoj, zpravidla to nejlepší, jaké mohou zajistit, aby tak dítěti vynahradili traumatické zážitky, které bylo nuceno absolvovat a ono tak mohlo aspoň z poloviny prožít takové dětství, jako děti v běžných, fungujících rodinách (Pěstounská péče na přechodnou dobu se zaměřením na osobu pěstouna, 2016).

3.1.1 Osobnost pěstouna a jeho motivace

Motivace je jeden z nejdůležitějších článků profesionální pěstounské péče. Pokud nemá pěstoun na začátku motivaci pro to vůbec začít tuto činnost vykonávat, hned vedle podpory rodiny a blízkých, k dalšímu z kroků se již nedopracuje.

Motivace je pojem, který nemá pouze jednu definici, protože je každým z autorů chápán odlišně. Podle psychologického slovníku (Hartl a kol., 2000, s. 328) je „*motivace proces usměrňování, udržování a energetizace chování, které vychází z biologických zdrojů.*“

Hlavní funkcí motivace je právě uspokojování lidských potřeb, které vznikají v důsledku nedostatků v tělesném a společenském bytí člověka. Motivace tedy zajistí účelné chování člověka tak, aby byly zároveň udrženy jeho základní životní funkce spolu s těmi sociálními. Samotný proces pak trvá tak dlouho, dokud není dosaženo cíle, tedy uspokojení potřeb člověka (Švancara, 1979).

Obdobně je tomu i u pěstounů, kteří nemají uspokojeny všechny své potřeby, a hledají tak podnět k tomu to napravit. Právě tímto podnětem může být pěstounská péče na přechodnou dobu, kterou tak mohou uspokojit své potřeby, zejména tedy tu na samém vrcholu - seberealizaci.

3.1.2 Odborná příprava pěstounů

Dle názvu je zřejmé, že pěstounská péče na přechodnou dobu vychází z pěstounské péče dlouhodobé, proto také velké množství svých charakteristik mají společné, avšak i přes to jsou tyto dvě formy velmi odlišné.

Aby mohl člověk vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu, musí absolvovat přípravu. Tuto přípravu pro budoucí profesionální pěstouny spolu s poradenskou činností v otázkách výchovy má na starosti krajský úřad. Od přípravy dlouhodobé pěstounské péče, tato speciální příprava musí činit nejméně 72 hodin (ZSPOD 401/2012 Sb.).

Příprava pěstounů na přechodnou dobu zahrnuje podobná témata jako příprava klasických pěstounů. Příprava pěstounské péče na přechodnou dobu je však více zaměřena na pochopení smyslu pěstounské péče a porozumění toho, jak je důležité komunikovat s biologickou rodinou dítěte (Metodické doporučení MPSV, 2009).

Profesionální pěstouni se musí účastnit i dalšího vzdělávání, a to i v době, kdy jsou již oficiálně zavedeni v evidenci pro to, stát se pěstouny na přechodnou dobu. Krajské úřady musí proto zajistit poradní schůze pro pěstouny na území kraje, ve kterém pěstoun žije.

Na těchto schůzích se řeší různé problémy spojené s výkonem pěstounské péče na přechodnou dobu spolu s odborníky zaměřenými na tuto problematiku (Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí).

„Rozsah povinného vzdělávání profesionálních pěstounů je minimálně 24 hodin v době 12 kalendářních měsíců po sobě jdoucích“ (Dohody o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda a formuláře, 2013). Toto vzdělávání musí mít zaměření hned do několika oblastí, tak

aby se tím zvyšovaly znalosti a dovednosti osoby pečující i osoby vedené v evidenci. Tyto osoby mají právo na:

- „získávání nových informací a schopností v oblasti péče o dítě,
- získávání znalostí a dovedností při péči o specifické skupiny dětí, zejména děti jiného etnika, děti se zdravotním postižením, sourozeneckých skupin, dětí, které zažily týrání, zneužívání či zanedbávání,
- poskytování péče při změnách spojených se vzděláváním nebo vývojovými fázemi dítěte,
- zvládání krizových situací,
- návrat dítěte do původní rodiny a přechod do náhradní rodiny,
- přípravu dítěte na osamostatňování se související se zletilostí a odchodem z náhradní péče, s ohledem na věk dítěte a jeho vývojové a sociální potřeby“ (Dohody o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda a formuláře, 2013).

Pomoc a podpora je pěstounovi poskytována i jinými formami než jen osobním setkáváním. Dokonce pokud dítě není v žádném kontaktu s biologickou rodinou a ostatními příbuznými, je nutné podporovat jeho identitu i vztah k jeho původu. Jednou z forem může být např. zpracování knihy života, kterou mu zpracovávají pěstouni po dobu jeho pobytu u nich. Díky tomu má dítě přehled o každém, kdo značným způsobem ovlivnil jeho život, a také ví, kam patří a jaké bylo jeho dětství. Právě to je velmi důležité pro jeho budoucnost.

3.1.3 Přípravný kurz pro pěstouny na přechodnou dobu

Přípravný kurz pro pěstouny na přechodnou dobu je složen ze dvou částí. První část kurzu je určena a je shodná pro všechny žadatele o náhradní rodinnou péči, druhá část je určena pouze pro pěstouny na přechodnou dobu.

3.1.3.1 První část přípravného kurzu pro pěstouny na přechodnou dobu

První část přípravného kurzu je určena pro všechny žadatele o náhradní rodinnou péči. Je povinná a vychází z Metodického doporučení Ministerstva práce a sociálních věcí ČR

7/2009 o odborném posouzení žadatele a o zprostředkování náhradní rodinné péče (Vávrová, 2012).

Cílem tohoto kurzu není jen příprava na náhradní rodinnou péči, ale také vyřazení zájemců o náhradní rodinnou péči, pokud se objeví na straně žadatele během přípravy nějaký zásadní problém (Vávrová, 2012).

Během kurzu by měl být žadatelům poskytnut dostatek informací o specifikách, které může náhradní rodinná péče obsahovat a na základě toho umožnit žadatelům možnost si vytvořit představu o tom, jak budou schopni fungovat jako rodina po příchodu nového člena do jejich rodiny. Součástí přípravného kurzu je i zjištění toho, jakou má žadatel povahu, a schopnost vykonávat práci pěstouna (osobnostní charakteristika a povahové rysy), a jejich následné vyhodnocení ve vztahu k možnému přijetí dítěte do péče (Vávrová, 2012).

Vedení přípravného kurzu zajišťuje tým, složený minimálně z psychologa a sociálního pracovníka, kteří jsou zároveň přítomni na posouzení žadatele do zařazení do evidence poskytovatelů náhradní rodinné péče. Kurzu se spolu se žadatelem účastní i jeho nejbližší rodina (vlastní děti, partner). Vhodná je i účast současných poskytovatelů náhradní rodinné péče, kteří mohou žadatelům poskytnout mnohé užitečné informace a zkušenosti. Kurzi probíhají formou skupinového sezení s možností individuálních konzultací. Ideálně je počet osob ve skupině. Důležitým prvkem kurzu je i zpětná vazba účastníků (Vávrová, 2012).

Začátek kurzu probíhá seznámením se všemi účastníky kurzu. Důležité je také vysvětlit žadatelům, co přípravný kurz obsahuje, co je čeká. Součástí tohoto kroku je i diskuse nad obavami, očekáváními a motivacemi v rámci poskytování náhradní rodinné péče. Konečným výsledkem kurzu je celková zpráva o žadateli o náhradní rodinnou péči, která je následně součástí spisu o psychologickém vyšetření žadatele. Poté následuje samotné vyšetření psychologem, což se skládá z diagnostického vyšetření žadatele za účelem zjištění přítomnosti či nepřítomnosti psychopatie, která je v případě pozitivního nálezu neshodná s výkonem náhradní rodinné péče. Pokud vyjde negativně, může žadatel nadále pokračovat v přípravě na náhradní rodinnou péči (Vávrová, 2012).

Dále se účastníci kurzu rozdělí podle toho, o jaký typ náhradní rodinné péče mají zájem. K tomuto rozdělení dochází z důvodu odlišných potřeb zájemců vzhledem k typu náhradní rodinné péče.

Účastníci kurzu se podrobněji věnují zvolené formě náhradní rodinné péče, a zabývají se tématy z psycho-sociálního vývoje dětí.

Psychologicko-sociální příprava se skládá ze tří rovin, které od sebe nelze nijak oddělit, jelikož se předpokládá vzájemné prolínání informací.

- První část se věnuje přímo dítěti a jeho vývoji. Zaměřenost spadá zejména na možné odchylky dětí v náhradní rodinné péči od běžné populace, které mohou být způsobeny deprivací v raném dětství. Žadatelům jsou předány informace o příčinách způsobujících psychickou deprivaci, možných důsledcích abusu u matky v době těhotenství a mnoho dalších možných psychických nebo zdravotních komplikací dětí přicházejících do náhradní rodinné péče. Jsou také informováni o možných nápravách ve spolupráci s odborníky. Tématem první části jsou také specifika výchovy dětí jiného etnika.
- Druhá část se věnuje adaptaci rodiny po příchodu nového člena, s čímž je spojeno mnoho změn. Např. jak na příchod nového člena mohou reagovat vlastní děti nebo jakou roli hrají náhradní rodiče v životě dítěte.
- Třetí část tvoří vzájemná komunikace pěstouna a svěřence k okolí. Jedná se o vytvoření přístupu k biologické rodině dítěte a jeho vztah k ní, ať už skutečný (kontakt s rodiči) nebo jen teoretický. Součástí je také informovanost o odborné pomoci, kam je možné se obrátit pro radu či pomoc při problematických situacích, nastanou-li nějaké.

Závěrem kurzu je definitivní rozhodnutí o zařazení či nezařazení žadatele do evidence poskytovatelů náhradní rodinné péče. Zařazení proběhne po schválení žadatele sociálním pracovníkem a psychologem (Vávrová, 2012).

3.1.3.2 Druhá část přípravného kurzu pro pěstouny na přechodnou dobu

Druhá část přípravy následuje po společné části přípravy. Tato specifická část je určena pouze pro pěstouny na přechodnou dobu v rozsahu 72 hodin ve skupinách o maximálním počtu 10 osob (Vávrová, 2012).

Cílem tohoto kurzu je zjistit, jaké jsou pěstounovy slabé a silné stránky a vybudování schopnosti spolupráce pěstouna s jinými lidmi na vysoké úrovni. Do přípravy je nutné opět zahrnout celou pěstounovu rodinu (vlastní děti, partner, rodiče), jelikož ti jsou součástí celého procesu pěstounské péče na přechodnou dobu (Vávrová, 2012).

Tato část kurzu se zabývá specifiky pěstounské péče na přechodnou dobu. Tématy kurzu jsou pochopení smyslu PPPD, práce s dítětem v PPPD, komunikace s biologickou/náhradní rodinou dítěte, důsledky PPPD pro rodinu pěstouna (Vávrová, 2012).

Poskytování PPPD a následná práce s dítětem v této formě náhradní rodinné péče se liší od forem jiných. V PPPD je nutné brát v potaz dočasnost pobytu dítěte v rodině pěstouna. Pokud se předpokládá, že se dítě navrátí zpět ke své biologické rodině, je důležité zachovat pozitivní přístup k ní, aby pozdější návrat byl pro dítě co nejjednodušší (Vávrová, 2012).

Během kurzu by se také měly probírat možné problémy dítěte a snažit se hledat strategie jejich optimálního řešení (Vávrová, 2012).

Velmi dobře by mělo být zpracováno téma příchodů a odchodů dítěte v PPPD z pěstounské rodiny a způsoby, jak se s nimi poté vyrovnávat.

Vše zmíněné by mělo probíhat zejména sebezkušenostní formou, simulací konkrétních situací a vzájemnou diskusí mezi účastníky.

Po úspěšném ukončení kurzu je žadatel zařazen do evidence pěstounů na přechodnou dobu na příslušném krajském úřadě v místě jeho bydliště (Vávrová, 2012).

3.2 Výkon pěstounské péče dle platné legislativy

Pěstounská péče na přechodnou dobu je poměrně nová forma náhradní rodinné péče u nás. Hlavním cílem této formy péče je zajištění blaha dítěte. Hlavním důvodem proč tento institut vznikl, bylo zabránění zbytečného umístění dětí do ústavní výchovy (Metodické doporučení MPSV č. 6/2009 k pěstounské péči na přechodnou dobu, 2009), jelikož dětem v institucionální péči nemůže být nikdy poskytnuta taková péče jako v rodinném zázemí, a následkem toho mohou děti trpět různými druhy psychických deprivací. A právě tomuto se snaží novela zákona zabránit.

Vznik pěstounské péče na přechodnou dobu byl jednou z hlavních priorit novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2006. Nadějí zavedení této nové formy náhradní rodinné péče bylo snížení počtu dětí vyrůstající v institucionální péči (Pěstounská péče na dobu přechodnou v České republice a její situace v důsledku legislativních změn, 2014).

Novela zákona však byla řešena pouze právně, nikoli prakticky. Mnoho odborníků se této problematice v praxi nevěnovalo. To bylo dáno tím, že na to nebyly dostatečné finanční prostředky. Vše se změnilo až novou úpravou tohoto zákona v roce 2013.

Touto změnou došlo k „profesionalizaci“ pěstounské péče, proto dnešní pěstouny na přechodnou dobu nazýváme také profesionály, jejichž hlavním úkolem je starat se o děti a také počítat s tím, že toto dítě u nich nebude déle než jeden rok, poté bude předáno dalším pěstounům na přechodnou dobu a to po dobu, než se vyřeší jeho definitivní umístění.

Novela z roku 2013 podmínky pěstounské péče na přechodnou dobu vyřešila, a dala jim finální verzi. Určila přesné postupy toho, za jakých podmínek bude dítě předáváno, jakou maximální dobu může být v péči jedněch pěstounů, či vyjasnila finanční stránku dávek pěstounské péče, hlavně odměnu pěstounů.

Dítě je do pěstounské péče na přechodnou dobu svěřováno na základě soudního rozhodnutí. Do PPPD je dítě svěřeno ze dvou důvodů:

- buď po dobu, po kterou se o něho nemůžou jeho biologičtí rodiče z nějakého důvodu starat a bylo by tím ohrožen jeho zdárný vývoj, ale existuje zde předpoklad, že po uplynutí nějaké doby, by toho být měli být opět schopni,
- nebo po dobu než dojde k vyřízení právních náležitostí potřebných pro osvojení dítěte, konkrétně se jedná o dobu, kdy může matka souhlasit s osvojením, nebo po uplynutí doby, kdy souhlas již není potřeba (ZSPOD 401/2012 Sb.).

Zákon také zmiňuje to, že pěstounská péče na přechodnou dobu by měla mít jednoznačně přednost před umístěním dítěte do péče ústavní, která by měla přijít na řadu až ve chvíli, kdy není možné zajistit pěstounskou péči na přechodnou dobu (ZSPOD 401/2012 Sb.). Pokud dojde k umístění dítěte do institucionálního zařízení, mělo by se brát v zřeteli, aby toto zařízení bylo co nejbližší k původnímu bydlišti nezletilého (ZSPOD 401/2012 Sb.). Co se týká pěstounské péče na přechodnou dobu, měla by mít přednost před umístěním

do ústavu, i když sídlí daleko od místa narození dítěte na rozdíl od ústavu.

Soud může na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí rozhodnout o svěřování dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu osobám, které jsou dle zákona vedeny v krajské evidenci osob vhodných pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu. Děti se profesionálním pěstounům svěřují z několika na dobu,

- po kterou rodiče nejsou schopni dítě řádně vychovávat ze závažných důvodů;
- po dobu, po jejímž uplynutí je možné dát souhlas rodiče s osvojením dítěte;

- po dobu, než soud vydá rozhodnutí, že již není třeba souhlasu rodičů k osvojení (Formy náhradní rodinné péče, 2013).

V takových případech je soud povinen minimálně jednou za 3 měsíce přezkoumat situaci a posoudit, zda důvody pro svěřeni dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu stále trvají. Pro toto posouzení si soud vyžaduje potřebné zprávy od orgánu SPOD, což jsou příslušné obce s rozšířenou působností, ve kterých jsou pěstouni evidováni. Soud vydá rozhodnutí o výchově dítěte v ten moment, pokud odpadnou důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu (Formy náhradní rodinné péče, 2013).

Vyživovací povinnost vůči dětem umístěným v pěstounské péči na přechodnou dobu i nadále náleží jejich rodičům nebo jiným osobám, kterým soud určí vyživovací povinnost. Výživné jsou tyto osoby povinny poukazovat příslušnému orgánu státní sociální podpory, tedy úřadu práce, který pěstounovi vyplácí pěstounovi, popř. zletilému dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte (Formy náhradní rodinné péče, 2013).

Aby lidé, kteří mají zájem o to, stát se profesionálními pěstouny, mohli tuto funkci vykonávat, musí splnit určité předem dané podmínky. Po jejich splnění jsou zařazeni do evidence pěstounů na přechodnou dobu a následně tuto péči vykonávat. Jednou z hlavních nutností je to, aby pěstouni spolupracovali s biologickou rodinou, popř. s rodinou náhradní, a tím usnadnili přechod dítěte do jejich následné péče.

Podstatnou podmínkou pro přijetí dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu je stabilní manželský svazek, který by měl trvat minimálně 5 let. Samozřejmostí je souhlas obou partnerů, který je nutností. V potaz se bere i názor dětí, ať už vlastních, nebo osvojených, či v pěstounské péči. Schopnost pochopení dítěte o tom, co pěstounská péče na přechodnou dobu obnáší a znamená a jaký bude mít vliv na jejich rodinu, vyžaduje minimální věk dítěte 8 let (Informace o postupech spojených s umístěním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

Rodina pěstouna musí být schopna zajistit dítěti vhodný přechodný domov. Pěstoun by se měl být schopen věnovat dítěti celých 24 hodin denně, což je neslučitelné s tím, aby nadále pokračoval ve svém zaměstnání. Oproti tomu druhý z partnerů by do zaměstnání chodit měl, aby tak zajistil odpovídající životní úroveň rodiny v důsledku přijetí dítěte (Informace o postupech spojených s umístěním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

Důležitým faktorem pro výkon pěstounské péče na přechodnou dobu je i věk žadatele. Člověk by měl být vitální, měl by mít za sebou určité životní zkušenosti, zároveň však musí být schopen péči o dítě zvládat. Na základě toho by se věk pěstouna měl pohybovat mezi 28-65 lety. Proto je také zohledňován zdravotní a psychický stav žadatele a zároveň se předpokládá, že tuto práci nebude vykonávat někdo trestaný, či drogově závislý (Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013).

Na základě toho, že se pěstounská péče na přechodnou dobu týká dětí od věku novorozence do jeho zletilosti, bylo by složité požadovat po pěstounovi, aby byl schopen přijmout dítě jakéhokoli věku. Následkem toho dochází ke specializaci pěstounů, kdy se každý z nich specializuje na určitou věkovou skupinu. Věková hranice zde není pevně stanovena, většinou si ji určí příslušný krajský úřad, vzhledem k situaci dětí v daném kraji, kterým je nutno tímto způsobem pomoci (Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, 2013). Specializace je důležitá zejména proto, aby byli pěstouni schopni zajistit odpovídající domácí prostředí, bylo by to pro ně složité, jak finančně, tak i psychicky.

Specializace se nemusí týkat pouze věku dítěte, ale např. i specializaci vzhledem k potřebám dítěte. Příkladem může být specializace v oblasti autismu, či hyperaktivity dětí, atd. Díky této specializaci by byli schopni poskytnout takovému dítěti co největší možnou péči (Konečná, Sudová, 2011).

3.3 Dílčí závěr

Celá náhradní rodinná péče je ošetřena legislativou, což je základem každého právního státu, kterým je i Česká republika. Z jejího hlediska je však celý proces umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu příliš zdlouhavý. Dle zkušeností pěstounů tento proces zpomalují zejména dlouhé byrokratické postupy, které ještě více prodlužují někteří úředníci. Proto je důležité mít na mysli, že se jedná zejména v zájmu dítěte a to tak, aby nebyl nijak ohrožen jeho zdárný vývoj. Kvůli tomu je nezbytné, aby jeho umístění do pěstounské péče proběhlo co nejrychleji a hladce bez zbytečného prodlužování. Proto by bylo nutné tuto skutečnost státem ošetřit a zlepšit.

Co se týká samotné přípravy profesionálních pěstounů, chápu, že tuto přípravu musí podstoupit oba partneři, aby bylo potvrzeno z hlediska psychologie, že žádní z nich netrpí

nějakou z řad patologií, které by bránily ve výchově dítěte, a byl by tak ohrožen jeho vývoj. Nadále si však myslím, že stačí, když další přípravu absolvuje už pěstoun sám, jelikož je to on, kdo se zejména podílí na výchově dítěte, a kdo s ním tráví veškerý čas. Je to zároveň jeho povolání, a on také neabsolvuje přípravu, popř. nějaké kurzy v práci svého partnera.

Závěrem lze ještě zmínit to, že legislativa zapomíná na ochranu pěstounů, kteří tím mohou být vystaveni nepříjemným zkušenostem s původní rodinou dítěte, která jen zřídka nebývá problematickou. Proto by bylo nezbytné věnovat i této skutečnosti větší zřetel. Konkrétně by legislativa měla ošetřit a ochránit profesionální pěstouny při výkonu jejich povolání, a zároveň ochránit i dítě před původní problémovou rodinou.

4 POTŘEBY DĚTÍ A PĚSTOUNŮ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Uspokojení lidských potřeb je základem každého lidského života. Proto se týká i dětí v pěstounské péči, stejně jako pěstounů. Základem všeho je skloubení těchto potřeb dohromady, aby vše fungovalo tak, jak má a potřeby, jak dítěte, tak pěstouna byly uspokojeny, co nejvíce je to možné.

Toto téma bylo rozebíráno již mnohokrát mnohými filosofy. Tím nejznámějším, který se touto problematikou zabíral, byl americký filosof Abraham Herbert Maslow, který v roce 1943 v USA seřadil lidské potřeby od těch nejnutenějších po ty méně nutné (Sociální aspekty rezidenční péče o seniory, 2013).

4.1 Potřeby dítěte pro jeho zdárný vývoj

Každé malé dítě, jak už novorozenec, tak potom děti staršího věku, potřebuje pro svůj zdárný vývoj uspokojit zejména ty nejzákladnější lidské potřeby. Aby bylo dítě spokojené, potřebuje se dobře najíst, vyspat, vyprázdnit se a potom také pocítit pocit bezpečí a lásky, který se mu dostává od jeho rodiny.

Když se opět vrátíme a zaměříme se na Maslowovu teorii potřeb, je nám hned jasné, že dítě, které tuto rodinu postrádá, nemůže nikdy dosáhnout takové spokojenosti a naplnění, jako dítě žijící v plně fungujícím rodinném zázemí. Děti vyrůstající v institucionální péči nedosáhnou hned druhého stupně pyramidy, kterým je potřeba bezpečí a jistoty, která je zejména naplněna jistotou dobře fungující rodiny, což takové dítě v ústavu nemá. Na základě tohoto nedostatku je pak těžké dosahovat stále vyšších a vyšších stupňů pyramidy, a právě díky tomuto nedostatku často děti trpí, což může mít i vliv na jejich budoucí život. Většinu potřeb totiž obstarává rodina, proto zde můžeme vidět příčinu, která děti v dětských domovech ohrožuje.

Mnoha výzkumy je dokázáno, že děti vyrůstající v ústavní péči častěji trpí různými psychickými potížemi než ty děti, které žijí v plně fungující rodině. Tyto potíže se mohou týkat, jak pomalejšího psychického vývoje, tak dokonce i psychickými poruchami, což je následek nedostatku rodičovské lásky či chybějícími kontakty s okolím. Neuspokojením základních lidských potřeb dle Maslowovy pyramidy může vést až k psychickým deprivacím, které mohou mít za následek narušení správného vývoje dítěte. Jde o potřeby biologické i psychické. „*U dětí vyrůstajících v kolektivních*

zařízeních jde většinou o psychické, citové neuspokojení potřeby lásky, a jistoty, případně o opoždění v dalších oblastech vývoje“ (Bubleová, 2007, s.101).

Deprivace je autory definována jako psychické strádání jedince, v našem případě dítěte, kdy jsou dlouhodobě nedostatečně uspokojovány jeho duševní potřeby. *„Psychická deprivace je psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost k ukojení některé základní (vitální) psychické potřeby v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu“ (Langmeier a kol., 2011, s. 26).*

K základním psychickým potřebám patří: potřeba určité míry stimulace, potřeba jisté uspořádané struktury prostředí, potřeba mít vedle sebe jednoho člověka, ke kterému má dítě určitý vztah a hlavně potřeba nezávislosti a osobního růstu (Langmeier a kol., 2011).

Deprivace může na dítě působit různě, záleží, v jakém vývojovém stádiu se právě nachází. Deprivace se tedy může projevat u každého velmi odlišně, chování dítěte může být, jak pasivní, tak naopak hyperaktivní nebo přímo útočné. Některé děti se mohou chovat zlostně až přímo podrážděně, jiné naopak zcela apaticky (Langmeier a kol., 2011). Tradičními projevy u dětí jsou poruchy řečových schopností, nebo neschopnost držet krok s ostatními vrstevníky ve škole, jinak jsou ale velmi různorodé (Matějček, 1999).

Všechny tyto uvedené aspekty způsobují to, že děti vyrůstající v ústavní péči trpí častěji stavy úzkosti, než děti, které vyrůstají v rodinném prostředí. Toto všechno může mít pak vliv na zařazení těchto jedinců do společnosti po opuštění ústavních zařízení (Langmeier a kol., 2011).

4.2 Potřeby pěstouna a jeho rodiny

Pěstounská péče je velmi náročná sama o sobě, a to jak po stránce fyzické, tak hlavně po stránce psychické. Vše se odvíjí od toho, jaké dítě pěstoun spolu s jeho rodinou přijme do své péče. Pokud se jedná o dítě s postižením, je očividné, že péče o něj nebude jednoduchá, ale i u dětí zdravých se mohou objevit různé typy deprivací nebo opoždění v různých odvětvích vývoje kvůli zážitkům z jeho raného dětství, že i tato péče může být velice vyčerpávající.

Proto je důležité myslet nejen na uspokojování potřeb dítěte, ale i pěstouna spolu s jeho rodinou, kteří mu společně vytváří adekvátní podmínky pro jeho zdárný vývoj, a to kolikrát zapojením všech svých sil, aby tyto podmínky byly opravdu co nejlepší, jaké mu mohou poskytnout.

Je jasné, že potřeby pěstounů musí být uspokojovány postupně, od těch nejzákladnějších, po ty na vyšší úrovni, jak je definováno v pyramidě A. Maslowa. V tomto ohledu však nejsou nejpodstatnějšími ty na nižší úrovni, jako je tomu u dětí, ale ty, které se nacházejí na samém vrcholu této pyramidy, tedy potřeba seberealizace.

Právě seberealizace je dle mého názoru i jednou z hlavní motivací pro to, vykonávat pěstounskou péči. Seberealizace se mnohokrát zakládá na víře, a je jedno na jaké, zda na náboženské víře v Boha, či na víře v to, pomoci dítěti prožít bezproblémové a bezstarostné dětství, jaké měla velká většina z nás. Proto mnoha rodinám pomáhá jejich společná víra.

Proto si myslím, že nejdůležitějším krokem k seberealizaci je vzájemné uspokojování duchovních potřeb pěstouna i jeho rodiny. Tato vzájemná podpora všech, kteří se nějakým způsobem účastní, ať už přímo nebo nepřímou, na výkonu pěstounské péče je velmi důležitá a potřebná.

Někdy nastane situace, kdy si rodina může přizvat duchovního, který mnohokrát poskytne pomoc i nevěřícím, a to pouze útěchou nebo zklidněním pochybností o tom, že tuto zodpovědnou funkci pěstoun zvládne. Někdy stačí pouze to, moci někomu sdělit svá trápení a to, že si je někdo vyslechne a třeba nám i řekne svůj názor na věc (Sociální aspekty rezidenční péče o seniory, 2013).

Hlavní motivací pro výkon pěstounské péče je to, aby pěstoun dokázal poskytnout dítěti, co nejlepší prostředí pro jeho zdárný vývoj a vynahradit mu tak všechno špatné, co doposud musel prožívat. Pěstouni jsou ve velké míře lidé středního věku, nejčastěji ženy, kteří už mají své děti dospělé, a které s nimi již nežijí ve společné domácnosti. Pěstouni ale mají stále potřebu se o někoho starat, pro někoho žít. Proto se mnohokrát pouštějí do pěstounství i s veškerou náročností s tím spojenou.

Právě to, kdy děti tzv. vyletí z rodinného hnízda, může u některých rodičů, častěji matek zanechat psychické následky, které jsou definovány jako tzv. syndrom opuštěného hnízda. Rodiče se nemají o koho starat, ztrácí smysl žití. Proto mnohokrát volí "náhradní smysl," právě v pěstounské péči, či jiné formě náhradní rodinné péče. Představy o budoucnosti jsou často směřovány na „hledání smyslu života, tj. cílů, které by mohly být přijatelné pro druhou polovinu života“ (Vágnerová, 2007, s. 181).

Velkou roli v tomto období života, kdy rodiče zůstávají sami bez vlastních dětí, hraje stereotyp. Ten může vyvolat i pocit prázdnoty (Vágnerová, 2007).

Pěstouni se tak snaží uspokojit svoji potřebu seberealizace a zároveň někomu pomoci, v tomto případě dětem jim svěřeným, které neměly tolik štěstí, aby mohly prožít bezstarostné dětství. „Mnozí čtyřicátníci se dostanou do situace, kdy stereotyp svého života budou posuzovat jako projev stagnace a odmítnou ho. Rádi by prožili ještě něco nového, co by mohlo sloužit jako impulz k jejich dalšímu rozvoji (...) může se jim zdát, že ani jejich potřeba seberealizace není dostatečným způsobem uspokojována“ (Vágnerová, 2007, s. 181). Právě toto odsunutí počínajících projevů dalšího vývojového stupně jejich života může vést k rozhodnutí, stát se pěstounem na přechodnou dobu.

Profesionálním pěstounům podle zákona náleží již zmíněná odměna, a to i po dobu, kdy zrovna nemají v péči žádné dítě (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Právě toto je jedna z mnoha změn, kterou s sebou přinesla novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí s účinností ke dni 1. 1. 2013. Tu lze hodnotit velmi kladně, a také ji můžeme považovat za jednu ze základních potřeb pěstounů, jelikož by nebylo možné po nich požadovat, aby byli schopni kdykoli přijmout dítě do péče, a přitom jim nemohli poskytnout žádné hmotné zajištění. Jen těžko by byl pěstoun schopný si po každém odchodu dítěte okamžitě sehnat práci, aby mohl finančně zajistit svou domácnost a zároveň v této práci ze dne na den skončit, jakmile dostane oznámení, že je potřeba, aby přijal do své péče dítě a zajistil mu nepřetržitou celodenní péči.

Mnoho lidí pěstouny v souvislosti s jejich odměnou kritizuje za to, že tuto péči o děti vykonávají pouze kvůli penězům. Odměna pěstouna činí 20.000,- Kč za měsíc hrubého za nepřetržitou práci vykonávanou 24 hodin denně celých 7 dní v týdnu. V tomto případě je možné argumentovat tím, že zaměstnanci vykonávající práci v ústavních zařízeních pro děti pobírají za práci s dětmi také mzdu a u dětí se pravidelně podle směn střídají, nikdo z nich nepracuje nepřetržitě 24 hodin denně. Můžeme tedy říct, že pěstounská péče na přechodnou dobu je práce vykonávaná za peníze, nikoli však pro peníze. Lze poznamenat, a zdůraznit to, že pokud do pěstounské péče přichází např. novorozenec, není pro pěstouna v žádném případě rodičovská dovolená žádným idylickým obdobím, jelikož tyto děti, které přebírají do péče, bývají zpravidla mnohokrát poznamenané předešlým obdobím u svých biologických rodičů, což poté vyžaduje nepřetržitou a nelehkou péči. Děti, které se nejčastěji dostávají do rukou pěstounů, jsou buď dětmi nedonošenými, dětmi matek, které v průběhu těhotenství užívaly mnohé návykové látky nebo děti, které trpí nějakou genetickou vadou, apod. (K tomu blíže: ROSENFELD, A. A., PILOWSKY, D., FINE, P., et al, 1997).

4.3 Dílčí závěr

V rámci přirozeného vývoje člověka je nezbytné naplnění jeho potřeb. Tyto potřeby je nutné naplňovat postupně od těch nejzákladnějších až po ty, co jsou nejvýše v hierarchii lidských potřeb, dle Maslowovy pyramidy.

Hlavní potřebou pěstounů je seberealizace, víra v to, někomu pomoci, být pro někoho potřebným či láska k dětem. Všechny tyto potřeby jsou zároveň jejich motivací pro výkon pěstounské péče. Díky ní tak mohou svoje potřeby naplnit a zároveň tím může být naplněn i smysl jejich života.

Děti také mají potřeby, avšak spíše ty základní, kdy jednou z nejdůležitějších pro ně je pocit lásky a bezpečí, který s velkou pravděpodobností v původní rodině nezažily, proto je pro pěstouna stěžejním, tyto potřeby dítěti pomoci naplnit.

Naplněním potřeb jak dětí, tak pěstounů může vzniknout idylické prostředí pro všechny a výsledkem by měl být zdárný vývoj dítěte a jeho příprava na budoucnost.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

V praktické části bakalářské práce si klademe za cíl porozumět tomu, jak profesionální pěstouni hodnotí průběh přípravy na výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, stejně jako celý proces pěstounské péče na přechodnou dobu.

Přínos tohoto výzkumu a celé práce může být užitečný pro oblast pěstounské péče na přechodnou dobu. Tento typ náhradní rodinné péče je poměrně novým institutem a ne vše je plně funkční. Sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí by se mohli více zaměřit na lepší poskytování informací k této formě náhradí rodinné péče, včetně zlepšení spolupráce pracovníků krajského úřadu s budoucími pěstouny s ohledem na jejich potřeby i na potřeby dítěte. Druhotný přínos lze vidět v tom, že na základě zjištěných výsledků, bude v budoucnu možné zlepšit samotný proces pěstounské péče tak, aby předání a adaptace dítěte byla co nejefektivnější a bez zbytečného zdržování, které má neblahý vliv na už tak traumatizované dítě, které do pěstounské péče přichází z nestabilního rodinného prostředí.

Na začátku výzkumu si stanovíme základní cíl, hlavní výzkumnou otázku a vedlejší výzkumné otázky. Rovněž si zvolíme metodu zkoumání a definujeme výzkumný soubor. V závěru praktické části provedeme vyhodnocení zpracovaných dat a výsledky interpretujeme.

5.1 Cíl výzkumu

Cílem bakalářské práce je porozumět tomu, jak profesionální pěstouni hodnotí průběh přípravy na výkon pěstounské péče na přechodnou dobu, stejně jako celý proces pěstounské péče na přechodnou dobu.

K realizaci a naplnění tohoto cíle je třeba uskutečnit výzkum na základě hlavní výzkumné otázky, která zní:

Jak hodnotí pěstouni na přechodnou dobu proces přípravy na výkon pěstounské péče na přechodnou dobu spolu s celým procesem pěstounské péče na přechodnou dobu?

Vedlejšími výzkumnými otázkami pak jsou:

1. Jaké jsou předpoklady pro výkon pěstounské péče?
2. Jak probíhá administrativní proces žádosti o profesionální pěstounskou péči?
3. Jak probíhá profesionální příprava na realizaci profesionální pěstounské péče?

4. Jaké jsou sociální, zdravotní, psychologické kontexty vlastního převzetí dítěte do profesionální pěstounské péče?
5. Jaké jsou sociální kontexty ukončení profesionální pěstounské péče včetně evaluace profesionální pěstounské péče?

5.2 Výzkumný soubor

Základní populací pro výzkum byli profesionální pěstouni. Pro výzkum byli vybráni profesionální pěstouni z Jihomoravského kraje – z převážné většiny ženy ve věku od 45 do 55 let. Všechny z nich měly před začátkem výkonu profesionální pěstounské péče zkušenosti s výchovou dětí, popř. vnoučat. Každá z pěstunek musela mít v pěstounské péči minimálně tři děti, což bylo předem stanovené kritérium, které všechny participantky splňovaly. Participantky byly také dotazovány na jejich předchozí povolání před výkonem PPPD, a v kterém roce se staly profesionálními pěstouny. Z důvodu zachování anonymity nebyly více specifikovány žádné další údaje. Pěstounky byly dotazovány pomocí polostrukturovaného rozhovoru. Počet participantek byl stanoven na pět osob.

Pěstounky jsem vyhledala přes skupinu na sociální síti Facebook. Poté jsem s nimi navázala bližší kontakt, abychom se společně shodly na řešení výzkumu, a spolupracovaly jsme i na tvorbě výzkumných otázek. Ujistila jsem je, že nezneužiji žádné jejich osobní údaje, a že vše bude anonymní.

Velice si vážím jejich upřímné a aktivní spolupráce, protože tím ukazují, že se chtějí samy podílet na zlepšení práce pěstouna na přechodnou dobu.

Schéma otázek bylo připraveno tak, aby participanti mohli volně doplňovat informace, které jsou pro ně důležité.

Z důvodu zachování anonymity, a také velké vzdálenosti byl výzkum realizován formou emailu a aplikace Skype spolu s telefonickými rozhovory dle časových možností participantů. V případě nejasností jsem s nimi navázala doplňující telefonický rozhovor, kde došlo k objasnění, popř. doplnění některých částí.

Tabulka 2 Popis participantek

	pohlaví	věk	počet dětí/vnoučat	povolání před PPPD	začátek výkonu PPPD	počet dětí v PPPD
Participantka A (P_A)	žena	55	3 děti/2 vnoučata	OSVČ	2014	5
Participantka B (P_B)	žena	48	2 děti/1 vnouče	pracovník v sociálních službách	2016	3
Participantka C (P_C)	žena	53	2 děti/3 vnoučata	účetní	2015	5
Participantka D (P_D)	žena	45	1 dítě/2 vnoučata	sociální sféra	2015	3
Participantka E (P_E)	žena	51	2 děti/3 vnoučata	sociální pracovnice	2014	5

5.3 Výzkumná metoda

Metodou kvalitativního výzkumu byl polostrukurovaný rozhovor. Dle Miovského (2006) si výzkumník na základě této metody tvoří okruhy otázek, které bude následně participantům pokládat během rozhovoru. Není plně vázán jejich strukturou, ale smí je během rozhovoru např. střídat. Tuto změnu pořadí výzkumník upravuje na základě vzniklých okolností. Mimo jiné se k otázkám výchozím mohou přidat i otázky nové či doplňující. To poté záleží na výzkumníkovi, zda je považuje za důležité vzhledem ke zvolenému tématu.

5.4 Výzkumný design

Abychom dosáhli předem zadaného cíle, zvolili jsme druh kvalitativního výzkumu. Hendl (2005) kvalitativní výzkum označuje jako pružný typ výzkumu.

Na začátku výzkumu je nutné si stanovit téma a základní výzkumné otázky, které se mohou v průběhu výzkumu, sběru či analýzy dat doplňovat, popř. měnit. Právě takový přístup nám umožňuje pružně reagovat na nově vzniklé skutečnosti, které se v rámci výzkumu mohou objevit, a mohou nám přinést nová a zajímavá data.

Jednu z mnoha definic kvalitativního výzkumu uvádí také Švaříček a Šed'ová (2007, s. 17): *„Kvalitativní výzkum je proces zkoumání těchto jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získávat komplexní obraz těchto jevů založených na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.“* Účastníci výzkumu sdělují své názory, zkušenosti a pocity, na jejichž základě se badatel snaží zjistit nejenom to, co si účastník o daném tématu myslí, ale i to jak o něm přemýšlí a proč zrovna takovým způsobem. Mnohokrát mohou přesně interpretované citace rozhovorů objasnit více než kvantitativně redukováná realita.

Zhruba v polovině září byly všem pěti participantkám rozeslány otázky k rozhovoru, aby se na tento rozhovor mohly předem připravit a popř. doplnit informace, které jsou pro ně důležité řešit. Po dvou týdnech jsem se dvěma z nich navázala kontakt pomocí aplikace Skype, kde jsme společně na tyto otázky hledaly odpovědi, popř. je doplnily důležitými informacemi. S jednou z participantek jsem navázala rozhovor po telefonu, a zbylé dvě mi odpovědi zaslaly v písemné podobě pomocí emailu. S nimi jsem se poté i osobně setkala, abychom doladily případné nejasnosti, upravily odpovědi do finální podoby a doplnily odpovědi na nově vzniklé podotázky.

Po získání všech odpovědí na výše uvedené otázky, jsem začala všechna data zpracovávat. Pomocí kódování jsem na základě fenomenologické interpretativní analýzy – IPA vytvořila základní kategorie, které jsem popsala a doložila některými z odpovědí participantek. Poté jsem z nich vytvořila kazuistiky jednotlivých participantek na každou z pěti výzkumných otázek, které jsem na závěr vzájemně porovnála a našla jejich shody a odlišnosti.

5.5 Limity výzkumu

Výzkum byl prováděn metodou kazuistik, což je metoda kvalitativního výzkumu. Na základě toho bylo dotazováno pouze pět pěstounek, které jsou pro tuto metodu výzkumu dostačující. Nelze proto tyto výsledky brát jako názor většinové populace, což by bylo možné po použití kvantitativní metody výzkumu.

Dále zde poukázat na to, že participantkami byly pouze ženy. Nelze tedy přesně určit, zda by mužská populace měla stejný názor a jejich výpovědi by se shodovaly s těmi, které se objevují ve výzkumu.

6 KAZUISTIKY A JEJICH SROVNÁNÍ

6.1 Kazuistiky

Kazuistika č. 1

Participantkou A je 55letá žena, která se profesionální pěstounkou stala v roce 2014, tedy před pěti lety. V pěstounské péči na přechodnou dobu měla již 5 dětí. Před výkonem této profese pracovala jako osoba samostatně výdělečně činná a vychovala celkem 3 děti, tedy lze konstatovat, že zkušenosti s péčí a výchovou dětí má. Kromě toho pomáhá i s péčí o svá dvě vnoučata.

Když se v roce 2014 participantka A rozhodla stát profesionální pěstounkou, byla její hlavní motivací k tomu, tuto profesi vykonávat láska a pomoc dětem, jelikož předtím než se stala pěstounskou na přechodnou dobu, pracovala jako vedoucí dětské skupiny, kterou sama zřídila, a s níž vedla svou podnikatelskou činnost. Vztah k dětem měla tudíž velmi kladný a ve výkonu této profese viděla jakousi seberealizaci, a to zejména v tom, poskytnout dětem lásku a bezpečí, které do té doby postrádaly. Rodina i její blízcí ji od samého počátku v tomto rozhodnutí podporovali, jelikož věděli, že péče o děti je jejím životním posláním.

O možnosti vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu se participantka A dozvěděla od svých známých, kteří se o pěstounskou péči dlouhodobě zajímali, pár měsíců před podáním žádosti. I hned po probrání této možnosti s rodinou se vydala na OSPOD, aby získala prvotní informace. Zde se k ní sociální pracovnice chovala velmi vstřícně a sdělila jí všechny potřebné informace, což pěstounku povzbudilo a urychlilo podání žádosti.

Po podání žádosti bylo nutné, aby participantka A absolvovala povinnou přípravu. Udává, že zde získala základní informace. Nejvíce ji pomohly zkušenosti od pěstounek, které tuto profesi vykonávají už delší dobu. S nimi zůstala v kontaktu i nadále a společně si pomáhají při řešení běžných denních problémů, a to zejména přes sociální síť.

Po absolvování přípravy přichází to nejdůležitější, a to převzetí dítěte do péče. Participantka A se na dítě vždy velmi těšila, což jí pomohlo překonat s tím spojená traumata, zejména ze strany dítěte. Aby vše proběhlo co nejsnadněji, je nutné, aby měla pěstounka co nejvíce informací o dítěti. Ty měla pouze u jednoho z celkových pěti dětí.

Postrádala vždy hlavně jakoukoli zdravotní dokumentaci. Základní informace o zdravotním stavu dítěte získala z chorobopisu dítěte nebo z dokumentace v porodnici. Aktuální zdravotní stav dítěte však zjišťovala postupně po návštěvě zdravotníků, které si prvně musela sama vyhledat.

Samotné převzetí dítěte komplikuje i pomalá práce soudů, s čímž má participantka A také zkušenosti. Samá uvádí, že u jednoho z dětí čekala dokonce půl roku, než byla vyřízena všechna potřebná administrativa.

Konečný krok procesu - předání je pro participantku A velmi obtížný, zejména pokud se dítě vrací zpět do své biologické rodiny. Jak sama uvádí, má pocit, že veškerá její práce přijde v niveč, jelikož problémový rodič nerespektuje nic. Aby se člověk s touto situací vyrovnal je pro participantku A důležitá regenerace, aby se znovu mohla plnohodnotně připravit na příchod nového dítěte.

Kazuistika č. 2

Participantkou B je 48letá žena, která se profesionální pěstovnkou stala v roce 2016, tedy před třemi lety. V pěstounské péči na přechodnou dobu měla již 3 děti. Před výkonem této profese pracovala jako pracovník v sociálních službách a vychovala celkem 2 děti, tedy lze konstatovat, že zkušenosti s péčí a výchovou dětí má. Kromě toho pomáhá i s péčí o své jedno vnouče.

V roce 2016 se participantka B rozhodla, že zkusí profesi profesionální pěstovnkou. V tomto rozhodnutí ji utvrdila i její rodina, která ji plně podporovala a stále podporuje. Jak sama participantka B tvrdí, chtěla nabídnout dětem bezpečí, které nejvíce postrádají a také pomoc v tomto těžkém období. Právě tyto faktory jsou pro pěstovnkou jistou seberealizací, stejně jako celá tato profese.

Prvotní informace o pěstounské péči na přechodnou dobu se participantka B dozvěděla v práci. Právě to ji vnuklo první myšlenku stát se profesionální pěstovnkou a začala o tomto institutu NRP zjišťovat další informace. Její první kroky vedly k sociální pracovníci v místě jejího bydliště, aby získala podrobnější informace a mohla se tak stát pěstovnkou. Vše ještě před podáním žádosti probrala doma s rodinou, která jí v tomto rozhodnutí podpořila. Ještě více jí povzbudil pozitivní přístup sociální pracovníce, který ji utvrdil, a podalately žádost. Už zde byla však nemile zaskočena zdlouhavou administrativou, která podle ní vše zbytečně protahuje.

Po podání žádosti musela absolvovat povinnou přípravu. Přípravu hodnotí po teoretické stránce za dostatečnou, avšak zbylé zkušeností nabírala až postupně, až měla v péči děti. Nejvíce jí pomohly zkušenosti dlouholetých pěstounek, které se přípravě také zúčastnily. Právě tuto část by participantka B ráda prodloužila, jelikož přinese nejvíce informací. S těmito pěstovkami je participantka B stále v kontaktu a navzájem si pomáhají, zejména při řešení běžných problémů, kdy jim není k dispozici žádný odborník.

Nejdůležitější událostí celého procesu je převzetí dítěte do péče. To ve většině případů bývá pro děti traumatem, což potvrzuje i participantka B, naopak ovšem tvrdí, že vše se dá s láskou a trpělivostí překonat, což dokládá i to, že u všech dosud převzatých dětí se situace do dvou měsíců uklidnila a všichni se sešli.

Pro tuto rychlejší adaptaci je nutné mít o dítěti co nejvíce informací, což participantka B u všech postrádala, tudíž jí to práci velmi ztěžovalo. Vše si dle svých slov musela obstarat sama, zejména tedy dětského lékaře, jelikož měla pouze základní informace o zdravotním stavu dětí a vše zjišťovala až postupem času. Zároveň musela hradit veškeré kompenzační pomůcky a medikamenty, kterých nebylo málo, ze svých financí, tudíž tímto vyvrací domněnku společnosti, že tuto práci dělají pěstouni pouze pro peníze. Chyběla jí také pravidelná konzultace s odborníky, vše musela řešit sama s pomocí ostatních pěstounek, které měly již více zkušeností.

Jednou z posledních fází procesu je předání dítěte. Toto hodnotí pěstounka jako velmi náročné zejména po psychické stránce. Člověk si na dítě zvykne a odloučení od něj je pak velmi těžké. Participantka B proto vítá možnost regenerace. Nejvíce jí také pomáhají zkušenější pěstounky na sociálních sítích, popř. při osobních setkáních.

Kazuistika č. 3

Participantkou C je 53letá žena, která se profesionální pěstounskou stala v roce 2015, tedy před čtyřmi roky. V pěstounské péči na přechodnou dobu měla již 5 dětí. Před výkonem této profese pracovala jako účetní a vychovala celkem 2 děti, tedy lze konstatovat, že zkušenosti s péčí a výchovou dětí má. Kromě toho pomáhá i s péčí o svá tři vnoučata.

V roce 2015 se participantka C rozhodla stát se profesionální pěstounkou. O této profesi se dozvěděla od svých přátel. Následně tento nápad probrala doma s rodinou, která s jejím rozhodnutím souhlasila, ale měla trochu obavy, zda zvládne zejména předání dítěte. Participantka C si však věřila a ujistila je, že s jejich pomocí to zvládne. Sama vždy toužila

po práci s dětmi, a právě profesionální pěstounskou péčí viděla jako ideální příležitost a také jisté své poslání, které jí svým způsobem naplňuje.

Po definitivním rozhodnutí stát se pěstounkou, oslovila v této věci sociální pracovníci. Překvapilo ji, jak je tento proces složitý už od samotného začátku. Zejména poukazuje na zdlouhavou administrativu, která tento proces dle ní zbytečně prodlužuje.

Po podání žádosti, začala participantka C navštěvovat povinnou přípravu. Tu hodnotí po teoretické stránce jako dobrou, avšak tvrdí, že nejvíce člověku dá až samotná praxe. Hodně jí ze začátku pomohla i spolupráce se zkušenějšími pěstovnkami. Tuto spolupráci považuje za základ, a také za velkou podporu, díky které vše zvládla.

Samotné převzetí hodnotí za ne příliš jednoduché, jelikož všechny děti k ní přišly z velice problematických rodin, což v nich zanechalo velká traumata. Ty však s dostatečnou láskou a péčí lze překonat, stejně jak se to povedlo této pěstovnce. Vše by však šlo lépe zvládnout s více informacemi o dítěti, které pěstovnkou dle svých slov zcela postrádala, zejména informace o zdravotním stavu dítěte, což zjišťovala až postupnými návštěvami odborníků. Nejvíce jí pomáhají zkušenější kolegyně pěstovnkou, se kterými je v kontaktu na sociálních sítích.

Nejnáročnější fází procesu je předání dítěte. Nejhorší pro pěstovnkou je to, když se dítě vrací zpět do své biologické rodiny, jelikož jeho rodiče nerespektují nic a všechna dosavadní práce přijde v niveč, což pěstovnkou velmi trápí. Proto si velmi pochvaluje regeneraci, kdy si člověk odpočine a připraví se na přijetí dalšího dítěte tak, aby mu dokázal dát to, co nejvíce potřebuje.

Kazuistika č. 4

Participantkou D je 45letá žena, která se profesionální pěstovnkou stala v roce 2015, tedy před čtyřmi lety. V pěstovnské péči na přechodnou dobu měla již 3 děti. Před výkonem této profese pracovala v sociální sféře, a vychovala celkem jedno dítě, tedy lze konstatovat, že zkušenosti s péčí a výchovou dětí má. Kromě toho pomáhá i s péčí o svá dvě vnoučata.

V roce 2015 se participantka D rozhodla stát se profesionální pěstovnkou. Rozhodla se tak proto, že vždy toužila pomoci dětem. S tímto rozhodnutím seznámila svou rodinu, která zpočátku reagovala spíše negativně a to hlavně v důsledku toho, že o tomto institutu NRP neměla dostatek informací. Po větším objasnění však změnili názor a participantku D

začali plně podporovat. Participantka D viděla hlavní přínos v této profesi v tom, že může poskytnout dětem pocit plnohodnotného domova, což doposud neměly příležitost prožít.

Prvotní informaci o této profesi se participantka D dozvěděla v práci. Po odsouhlasení svého nápadu rodinou se vydala na OSPOD, kde získala podrobnější informace.

O několik dní později podala žádost o to, stát se profesionální pěstounkou. Nemile ji zaskočil fakt, že celý proces je velmi zdlouhavý, a to zejména kvůli zdlouhavé byrokracii. Tento fakt ji však neodradil, jelikož toužila tuto práci vykonávat. Participantka D poukazuje také na to, že o tomto institutu je celkově málo informací, což velmi ovlivňuje i náhled veřejnosti.

Po podání žádosti absolvovala participantka D povinnou přípravu. Tvrdí však, že nejvíce ji připravila až praxe a také zkušenosti zúčastněných pěstounek. V praxi se nejvíce pozná, jak moc byla teorie přínosná, což v tomto případě participantka D bohužel vyvrací.

Samotné předání se odvíjí od toho, odkud dítě k pěstounovi přichází. Participantka D poukazuje na to, že horší je, když dítě přebírá z jeho původní rodiny. Dítě má totiž pocit, že mu chce pěstoun ublížit, a je pak složité mu vysvětlit, že je tomu spíše naopak a pěstoun se mu snaží pomoci. Tuto situaci si zažila pěstounka již několikrát, jak sama zmiňuje. Vše se však dá zvládnout, zejména s velkou trpělivostí a láskou.

K ulehčení přijetí dítěte a jeho následné adaptace hodně dopomůžou i dostatečné informace o dítěti. Pěstounka uvádí, že u všech dětí postrádala informace o jejich zdravotním stavu. Jejich skutečný zdravotní stav zjišťovala až postupně na dětských prohlídkách u příslušných odborníků. S těmito ale i s dalšími komplikacemi spojenými s přijetím dítěte jí dopomáhají i dlouholeté zkušenější pěstounky.

Po předání dítěte se cítí participantka D vždy velmi prázdně. Tento stav jí pomáhá překonat následná regenerace, ale také rodina, která je jí v této době největší oporou. Poté je opět schopná a připravená přijmout nové dítě a poskytnout mu to nejlepší.

Kazuistika č. 5

Participantka E je 51letá žena, která se profesionální pěstounskou stala v roce 2014, tedy před pěti lety. V pěstounské péči na přechodnou dobu měla již 5 dětí. Před výkonem této profese pracovala jako sociální pracovnice a vychovala celkem 2 děti, tedy lze konstatovat, že zkušenosti s péčí a výchovou dětí má. Kromě toho pomáhá i s péčí o svá tři vnoučata.

V roce 2014 se participantka E rozhodla, vykonávat profesi profesionálního pěstouna. Toto rozhodnutí učinila na základě toho, že vždy toužila pomoci dětem bez rodiny a lásky, které jsou prioritními faktory pro jejich zdárný vývoj. Informaci o existenci tohoto institutu NRP se dozvěděla v práci, jelikož se pohybovala v sociální sféře. Rodina ji v tomto rozhodnutí plně podporovala, jelikož participantka E byla zvyklá celý život pomáhat, tudíž pro ně tato informace nebyla nijak překvapivou.

Poté se vydala na OSPOD, aby zde získala podrobnější informace a mohla následně podat žádost o výkon PPPD. V rozhodnutí jí neodradily ani nedostatky spojené s touto profesí. Participantka E se pozastavuje zejména nad malou právní ochranou pěstouna, což se jí i později potvrdilo, když se k ní do domu začali dobývat jedni problémoví rodiče s vidinou msty za to, že jim bylo odebráno jejich dítě. Participantka E také poukazuje na nízkou informovanost o tomto typu NRP, stejně jako na nejednotnost státu v jednotlivých krocích procesu.

Po podání žádosti absolvovala pěstounka povinnou přípravu. Tvrdí, že teorie je pouze základní, a až právě praxe jí ukázala opravdovou realitu. Velmi kladně hodnotí na přípravě přítomnost pěstounů s praxí, se kterými zůstává i nadále v kontaktu na různých skupinách na sociálních sítích.

Za nejdramatičtější převzetí dítěte hodnotí pěstounka převzetí dítěte prvního a nejen z toho důvodu, že bylo první, ale také proto, že mělo velké zdravotní problémy. Tento problém ještě několikrát znásobila chybějící zdravotnická dokumentace. Tudíž zjišťování veškerých informací bylo na pěstounce, což hodnotí jako velmi vyčerpávající. Velkou oporou jí byly kromě rodiny i pěstounky s větší praxí, které jí v těchto problémech dokázaly poradit, čehož si velmi cení.

Velmi náročné je i předání dítěte. Pěstounka zmiňuje, že je pro ni velmi důležitá regenerace, která mnohokrát trvá i několik týdnů, než se dokáže psychicky uklidnit a plně se s tímto aktem vyrovnat, aby byla schopna dále fungovat a poskytnout novým dětem opět stejnou pomoc. Velmi jí také pomáhá, když může zůstat v kontaktu s dětmi v jejich nových rodinách. Právě na toto měla z velké části štěstí, za což je velmi vděčná.

6.2 Vzájemné porovnání

Hlavním a společným jmenovatelem pro motivaci k práci profesionálního pěstouna se stala hlavně láska k dětem, touha pomáhat bližnímu, víra v Boha a vlastní seberealizace.

Participantů se shodují na tom, že podpora přátel a rodiny je pro ně velmi důležitá, tak i názor rodiny na jejich práci.

Všichni své rozhodnutí pracovat jako profesionální pěstoun konzultovali s rodinami, a dostali a dostávají od nich podporu. Ani jedna z participantek neměla předtím žádnou zkušenost s NRP, ale všechny jsou matkami dospělých dětí, a vždy toužily s dětmi pracovat a pomáhat jim, a to i dětem s problémy, protože se shodují, že se děti mají hlavně přijmout, jaké jsou.

Pěstounky se shodují na tom, že je nízká informovanost nejenom veřejnosti, ale že i některé sociální pracovnice a především instituce nejsou v této oblasti za jedno, což se odráží v zdlouhavých byrokratických postupech. Proces by měl fungovat operativněji v zájmu potřebných dětí.

Řadové sociální pracovnice jsou hodnoceny kladně, ale participantky doporučují vlastní zkušenost s NRP, a ne pouze od stolu.

Základní informace při žádosti všem vyhovovaly a informace prvotního řádu se jim jevily dostačující.

Upozornily i na problém, že nemají žádnou právní ochranu. U soudů se problémoví rodiče dozvědí i jejich adresu, a bohužel se některé musí potýkat s agresivními rodiči, kteří je obtěžují ve vlastním domově, což mi tři z pěti pěstounek dodatečně napsaly.

Obavy měly všechny pěstounky, protože neměly zkušenost s NRP, ale jejich přesvědčení a pozitivní přístup je rozptýlil, a o pěstounské péči uvažovaly jako o kladné životní zkušenosti, na kterou se velmi těšily.

Teoretickou přípravu jako základ pěstounské péče hodnotily kladně, ale důraz úspěšnosti kladou především na praxi a zejména na podporu a pomoc od zkušenějších kolegyně, které se vlastní iniciativou a osobní angažovaností snaží svým méně zkušeným kolegyním pomáhat v různých skupinách na sociálních sítích, kde si navzájem operativně dopomáhají a sdělují poznatky.

Pěstouni mají kvalitní informace o sociálním prostředí, z kterého pochází. Všichni se shodují na tom, že hlavním problémem úspěšné adaptace jsou chybějící záznamy o zdravotním stavu převzatých dětí, což jim velmi komplikuje péči.

Participantky vidí dobrou spolupráci a adaptaci dětí v rodině, a to i dětí z problémovějších rodin. Vše řeší hlavně trpělivost, láska k dětem a hlavně doprovázející organizace a spolky, které si pěstouni zakládají, kde se setkávají, pomáhají si vzájemně ve všech situacích.

Sociální pracovníce jako zprostředkovatelé informací především o sociální anamnéze dítěte. Zdravotnická pomoc začíná až vstupní prohlídkou u dětského lékaře, který postupně zjišťuje, co dítěti schází ze zdravotního hlediska.

Pomoc psychologickou využívají okrajově. Spoléhají se na pravidelné poradenství dětské lékařky, a hlavně na zkušenosti kolegů a jejich podporu.

Klíčovou informací je, že společně všichni vidí problém v neúplné a mnohdy absentující zdravotnické dokumentaci, nebo spolupráci se zdravotnickým personálem, který dítě zná z dřívějšího prostředí.

Také jejich společnou motivací je touha pomáhat dětem, dát jim dočasně lásku a bezpečí.

Finanční ohodnocení pokládají za druhořadé a neadekvátní k dvaceti čtyřhodinové obětavé práci.

Nejtěžší pro pěstouny je čtvrtá fáze pěstounského procesu, a to samotné předání dítěte. Je jasné, že pěstounky si s dítětem vždy vytvoří citovou vazbu, a jejich pocity po předání dítěte se mnohdy shodují se syndromem opuštěného hnízda. U některých pěstounů byl popsán i syndrom vyhoření, a to hlavně u případů, kdy dítě bylo navraceno do nefunkční biologické rodiny, kde dle pěstunek dítě nebude mít nikdy nutnou péči. Proto je proces regenerace velmi důležitý z psychologického hlediska pro pěstounky, které s předáním dítěte předávají kus ze sebe, kus svého srdce.

Velkou pomoc připisují všechny pěstounky sociálním pracovnícům OSPODu a hlavně doprovázející organizaci, které pomáhají dle metodiky MPSV nejvíce ve fázi přebrání dítěte a ve fázi předání do rodiny. Samotnou a nejdůležitější fázi péče o dítě konzultují hlavně se svými zkušenějšími kolegyněmi na svých skupinách, např. Facebook, atd.

Celý proces dle jejich názorů prodlužují především soudy, které vyřizují rozhodnutí zbytečně dlouhou dobu

7 ANALÝZA DAT A JEJICH INTERPRETACE

Analýza rozhovorů ukázala, že pěstounky na přechodnou dobu v přípravě i v celkovém procesu profesionální pěstounské péči spatřují mnohá pozitiva, ale také negativa. Toto téma jim není lhostejné, proto i samy poukazovaly na některé situace, na které je potřeba zlepšit, popř. lépe propracovat. V rámci analýzy jejich rozhovorů výše zmíněnou metodou IPA bylo identifikováno celkem pět témat:

1. Motivace
2. Zdroje informací
3. (Ne)dostačující příprava
4. Adaptace dítěte do nové rodiny
5. Problémy spojené s předáním dítěte

Motivace

Všechny participantky se shodují na tom, že motivace je jeden z velmi důležitých předpokladů pro výkon profesionální pěstounské péče. Motivaci spatřují zejména v pomoci a poskytnutí lásky dětem, což tyto děti v původní rodině postrádaly.

„...nabídnout dětem bezpečí a pomoc...“ (P_B)

„...potřeba pomoci dětem bez rodiny a lásky...“ (P_E)

Participantka D také zdůrazňuje, že důležitou motivací pro výkon této profese je i víra. Nejvíce je vyzdvihována právě víra náboženská, která pomohla některým participantkám ke konečnému rozhodnutí tuto profesi vykonávat.

„...pocit pomoci dětem a víra v Boha mě utvrdili v tom, že toto rozhodnutí je správné...“ (P_D)

Pro poskytnutí těchto důležitých faktorů a vytvoření vhodného a bezpečného prostředí pro zdárný vývoj dítěte je důležité, aby pěstounka měla dostatečnou podporu ze strany rodiny či blízkých.

„...podporu ze strany rodiny jsem měla, dokonce mi tvrdí, že jsem pro tuto práci jako stvořená, společně to zvládneme...“ (P_B)

Zdroje informací

Pro realizaci profesionální pěstounské péče je důležitá informovanost. Základem všeho je vůbec vědět o tom, že tento institut existuje. Tuto informaci participantky získaly

ve velké většině buď v práci, nebo od svých známých, kteří mají s tímto typem NRP více zkušeností.

„...od kamarádů, kteří se dlouhodobě zajímají o pěstounskou péči...“ (P_A)

„...od známých, ale i v práci. Pracovala jsem v sociální sféře...“ (P_D)

Po konečném rozhodnutí vykonávat tuto profesi, je potřebné oslovit někoho pověřeného a získat základní informace o tom, co vše je potřeba absolvovat, aby se člověk mohl stát profesionálním pěstounem.

„...jako první jsem v této věci oslovila OSPOD. Informace považuji za dostačující a srozumitelné...“ (P_A)

„...první jsem oslovila pracovnice v místě bydliště. Informace považuji za dostačující a srozumitelné...“ (P_B)

V rámci získávání prvotních informací lze spatřit i první problémy spojené s výkonem profesionální pěstounské péče.

„...hlavně zdlouhavá administrativa...“ (P_C)

„...nejednotnost státu v této oblasti, špatná informovanost veřejnosti o NRP...“ (P_E)

(Ne)dostačující příprava

Pro výkon profesionální pěstounské péče je třeba absolvovat povinnou přípravu. Mnoho participantek uvádí, že tato příprava pro ně byla určitě přínosem, avšak informace nebyly na výkon této funkce dostačující.

„...pro základní informace příprava stačila, zbylé info jsem získala až postupným nabíráním zkušeností...“ (P_A)

„...příprava pro mě byla přínosem, ale je nutné se stále vzdělávat...“ (P_C)

Nejvíce si participantky na přípravě pochvalují setkání s profesionálními pěstounkami, které tuto profesi vykonávají již několik let. Také podotýkají, že těchto setkání v rámci těchto příprav není mnoho, což by určitě chtěly změnit.

„...hlavně osobní zkušenosti pěstunek z praxe a jejich příběhy...část, která byla vymezena pro práci se zkušenými pěstouny, byla krátká...“ (P_B)

„...praktická cvičení a pomoc pěstunek, které nám předávaly nejvíce informací...nejvíce Vám přinese až praxe s dětmi a větší spolupráce s pěstouny...“ (P_C)

Adaptace dítěte do nové rodiny

Odchod dítěte od své biologické rodiny je velmi náročnou událostí, jak pro samotné dítě, tak pro celou jeho rodinu a svým způsobem i pro nové pěstouny, pokud dítě přechází právě k nim. Nyní tento institut dostává přednost před umístěním dítěte do institucionální péče, proto je nutné poskytnout dítěti co nejlepší podmínky, aby tento přechod byl hlavně pro něho co nejsnazší.

„...pro děti určitě svým způsobem je každá změna na počátku traumatem, což je přirozené. Děti přichází s různými zdravotními a psychickými problémy, a to hlavně z problémových rodin, tak i přívětivost, klid a bezpečí na ně působí děsivě, protože na to nejsou zvyklé. Vše se dá trpělivostí a láskou zvládnout...“ (P_C)

Pro rychlejší adaptaci je také důležité mít potřebné komplexní informace o dítěti, které by ji usnadnily. V tomto případě je však participantky postrádají, jak dokazují některé z jejich odpovědí. Poukazují zejména na chybějící zdravotní dokumentaci.

„...pouze u jednoho z pěti dětí jsem převzala zdravotnickou dokumentaci. Jinak se čtyřmi dětmi to bylo zkoumání a hledání neprobádaného, což mnohdy ztěžovalo práci...“ (P_A)

„...ani jedno z dětí nemělo úplnou zdravotnickou dokumentaci. Jejich problémy jsem zjišťovala až s postupem času, což bylo někdy velmi vyčerpávající...“ (P_E)

Problémy spojené s předáním dítěte

Předání dítěte je velmi problematickou částí celého procesu profesionální pěstounské péče, je proto důležité, aby vše proběhlo co nejrychleji a bez větších problémů, aby to pro dítě bylo co nejméně stresující. Participantky však potvrzují spíše opak.

„...nejvíce celý proces předání potlačuje pomalá práce soudů...“ (P_B)

„...soudní řízení jsou zbytečně zdlouhavá...“ (P_E)

Problém vidí pěstounky také v pomoci sociálních pracovníků, které figurují pouze u samotného předání dítěte, avšak u celkového procesu a s ním spojenými problémy absentují a pěstouni si tak musí poradit sami.

„...při celém procesu pro mě byly nejdůležitější kolegyně pěstounky a doprovázející organizace...“ (P_A)

„...sociální pracovníce byly pouze u předání dítěte, běžné denní problémy jsem řešila s ostatními pěstovnkami na sociálních sítích...“ (P_B)

Za jistý problém lze považovat i následky předání dítěte pro profesionální pěstouny zejména po psychické stránce. Všichni z participantek se shodují na tom, že předání každého z dětí je pro ně velkou ztrátou, jelikož si na dítě přivykly a najednou ho musí předat dál. V tomto případě považují za nezbytné absolvovat tzv. regenerace, aby se se ztrátou dostatečně srovnaly a byly schopné poskytnout zázemí i pro další k nim přichozí děti.

„...jinak pro psychiku pěstounů je to vyčerpávající, protože máte s dítětem vytvořené silné pouto. Regenerace je velmi potřebná...“ (P_C)

„...na dítě si vytvoříte spojení, silný vztah, přilnete k sobě a najednou je tady den, kdy odchází....i tak mi trvá i tři týdny se zregenerovat, uklidnit a vyplnit prázdnotu...“ (P_E)

8 DISKUSE

Výsledky výzkumu jsou různorodé, avšak ve velké většině z výpovědí pěstounek na přechodnou dobu vyplývá, že přípravu hodnotí celkově za přínosnou zejména po teoretické stránce věci. Kladně hodnotí také přítomnost ostatních žadatelů a zkušenějších profesionálních pěstounů na těchto přípravách, kteří jim mohou pomoci a poradit s konkrétními problémy. Stejně tak hodnotili kurzy i pěstouni ve výzkumu Konečné a Koubové z roku 2010.

Ke stejným výsledkům dospěla i studentka Masarykovy univerzity v Brně Alžběta Táborská v rámci své bakalářské práce na téma Příprava k pěstounství na přechodnou dobu z roku 2016. Dále poukazuje i na podporu lektorů těchto odborných příprav pro profesionální pěstouny. Žadatelé o tuto profesi mají poté z těchto kurzů velmi pozitivní pocity, zejména díky pocitu jisté sounáležitosti všech zúčastněných.

Naopak dle výzkumu Gargulové z roku 2014, pěstouni postrádají v přípravě propojenost teorie s praxí, např. právě pomocí besed se zkušenějšími pěstouny. Mé výsledky také upozorňují na malou propojenost teorie s praxí, avšak příležitost setkání s ostatními pěstouny žadatelé měli, ale hodnotí je jako příliš krátké. Stejně tak hodnotí přípravu i výzkum Berankové z roku 2018.

Co se týká motivace, výsledky mého výzkumu vypovídají, že hlavní motivací pro výkon této profese je zejména snaha pomoci dětem, které neměly to štěstí vyrůstat v rodině s plnohodnotným zázemím. Téměř totožné výsledky vyplývají i z výzkumu Vávrové z roku 2014, která uvádí, že hlavní motivací přechodných pěstounů je jejich snaha pomoci dětem a navíc i samotná práce s dětmi, která pěstouny naplňuje. Stejně tak se tyto výsledky objevují i ve výzkumech Táborské z roku 2016 a Urbanové o tři roky dříve, tedy v roce 2013. Ke stejným výsledkům dospěla i Beranková ve svém výzkumu z roku 2018.

Vávrová (2014) zároveň uvádí, že pěstouni na přechodnou dobu by také více uvítali změnu postoje společnosti k tomuto institutu, což vyplývá i z mého výzkumu. Vše je však výsledkem nízké informovanosti veřejnosti o podstatě pěstounské péče na přechodnou dobu.

Co se týče samotného předání dítěte, hodnotí pěstouni v mém výzkumu tento akt jako velmi traumatizující a psychicky náročný zejména pro dítě, vše se jim však podařilo

postupem času zvládnout. Stejně tak je hodnoceno předání i v dalších výzkumech, např. u Urbanové z roku 2013 nebo Vávrové z roku 2014.

Odborníci specializující se na náhradní rodinnou péči také upozorňují na ohrožení dětí sekundární traumatizací při těchto přechodech, což uvádí např. Sobotková ve svém výzkumu z roku 2015, anebo ohrožení pěstounů syndromem vyhoření, což zmiňuje např. Škoviera ve svém výzkumu uskutečněném v roce 2012.

V mém výzkumu poukazují profesionální pěstouni také na fakt, že tuto profesi nevykonávají pouze kvůli financím, jelikož dle výsledků vyšlo najevo, že právě finance považují spíše za nedostatečné vzhledem k tomu, že za ně musí pořizovat veškeré kompenzační pomůcky či medikamenty pro děti. Ke stejným výsledkům dospěla i Beranková (2018), která poukazuje na fakt, že žadatele o pěstounství na přechodnou dobu nevedou finance.

ZÁVĚR

Dle dosavadně zjištěných výsledků empirického výzkumu provedeného kvalitativně na základě polostrukturovaných rozhovorů zaměřených na přípravu profesionálních pěstounů bylo zjištěno, že tato příprava má své pozitiva i negativa. Závěrem bych chtěla poukázat zejména právě na zápory, které brání v plnohodnotném naplnění očekávání pěstounů na přechodnou dobu od této přípravy a s ní spojený zdárný průběh adaptace dítěte do jejich rodiny.

V první řadě je nutné zmínit to, že pro výkon plnohodnotné funkce profesionálního pěstouna je nutná motivace. Touto motivací je, dle zjištěných výsledků, zejména láska k dětem, touha pomáhat bližnímu, v tomto případě právě dětem, které neměly to štěstí, aby mohly vyrůstat v plnohodnotném rodinném prostředí a nebyl tak ohrožen jejich zdárný vývoj, dále je to i víra v Boha či vlastní seberealizace, která je vrcholem lidských potřeb dle Maslowovy pyramidy lidských potřeb.

Kromě motivace je pro výkon profesionální pěstounské péče nutná i podpora rodiny, přátel či blízkých, kteří se podílí spolu s pěstounem na vytvoření vhodného, klidného a zejména bezpečného zázemí pro dítě, což je právě jedna z věcí, které dítě v původní biologické rodině postrádá.

Důležité je také přijmout děti takové, jaké jsou. Se všemi jejich nedostatky, protože každé dítě má právo na to, prožít bezstarostné dětství a plně rozvíjet svůj potenciál bez ohledu na to, jaké je národnosti, etnika, či zda trpí nějakým zdravotním problémem.

Prvním problémem, na který mnohé profesionální pěstounky dle výsledků výzkumů poukazují, je malá informovanost veřejnosti o institutu náhradní rodinné péče – pěstounské péči na přechodnou dobu. S tím souvisí i předsudky lidí o tom, že profesionální pěstouni tuto práci, jakožto zaměstnanci úřadu práce, vykonávají pouze kvůli penězům. Na to je nutné poukázat, a to zejména proto, že výše odměny pěstouna je spíše nedostačující vzhledem k tomu, že profesionální pěstoun hradí veškeré nutné zdravotní pomůcky pro dítě, jako např. brýle, či nezbytné léky, které velká většina dětí potřebuje, a to z toho důvodu, že více než polovina z nich trpí nějakým závažným, mnohdy doživotním zdravotním problémem, který je právě následkem pobytu v afunkční biologické rodině, kde neměly dostatek podnětů a péče pro svůj zdárný vývoj. Na základě těchto zkušeností doporučuji, že by tyto nezbytně nutné věci, jakožto komponenty spojené s výkonem profesionálního pěstouna, měl v plné výši hradit stát. Zároveň bych chtěla

upozornit na malou informovanost veřejnosti právě v souvislosti s finančním ohodnocením pěstounů, díky níž jsou přesvědčeni, že profesionální pěstouni svou profesi vykonávají pouze pro peníze. Proto bych doporučovala tento typ NRP více vnést do podvědomí lidí, např. formou článků či drobných plakátků.

Mála informovanost se ovšem netýká pouze veřejnosti, ale také samotných sociálních pracovníků, které by v tomto procesu měly být klíčovými pomocníky pěstounů. Jedná se hlavně o nejednotnost v jednotlivých krocích celého procesu profesionální pěstounské péče, což se odráží zejména na zdoluhavých byrokratických postupech. Proces by měl fungovat operativněji, a neměl by se zbytečně prodlužovat z hlediska vyřizování administrativních záležitostí, jelikož se jedná prvotně o zájem samotných dětí a o jejich právní volnost.

V návaznosti na tuto skutečnost si myslím, že by bylo také potřeba v zákoně upravit, přesněji tedy zpřísnit to, co se považuje za opravdový zájem o dítě ze strany původní biologické rodiny. Jelikož se za zájem o dítě považuje i pouhé zaslání jedné textové zprávy v rozmezí půl roku, je nutné se nad touto skutečností pozastavit. Apelovala bych také na to, aby byly z původních rodin odstraněny všechny patologie, které způsobily jeho odebrání a až poté bych umožnila návrat dítěte zpět do této rodiny.

Co se týká byrokratických postupů, stojí za zmínku i pomalá práce soudů, kterou by bylo potřeba urychlit v rámci zdárného prospěchu dítěte a jeho rychlého, a co možná nejvíce bezproblémového umístění do pěstounských rodin. Navrhovala bych legislativně ošetřit to, aby bylo dítě co nejdříve právně volné.

Profesionální pěstouni poukazují také na jejich nedostatečnou právní ochranu, což se dá blíže specifikovat jako to, že zejména u probíhajících soudních řízení jsou zmiňovány veškeré jejich identifikační údaje, přičemž za nejvíce problematické považují to, že původní biologičtí rodiče znají jejich přesnou adresu bydliště. Tyto rodiny jsou velké části problémové, což je mnohokrát spojeno s agresivitou, kterou mají za potřebí "vybít" právě na pěstounech, jakožto těch, kteří jim "sebrali" jejich dítě, a proto mají tendenci se mstít. Mnohokrát se proto dobývají do domácností profesionálních pěstounů s tímto úmyslem a domněním, že tuto situaci takto vyřeší. Vzhledem k tomuto faktu bych navrhovala, aby biologičtí rodiče měli kontakt pouze na sociální pracovníci, která by fungovala jako zprostředkovatel mezi pěstouny a původní rodinou, nikoli kontakt přímo na pěstouny.

Pokud zacílíme na teoretickou přípravu profesionálních pěstounů, shodují se všichni z nich na tom, že z tohoto hlediska je jako základ profesionální pěstounské péče dostačující, tudíž tuto část hodnotí kladně, avšak pro celkovou přípravu je důležitá také její propojenost s praxí. V praxi tuto pomoc a podporu získávají zejména od zkušenějších kolegyně profesionálních pěstunek, které s vlastní iniciativou zakládají různé skupiny na sociálních sítích, kde ochotně radí méně zkušeným pěstunkám a snaží se jim co nejvíce pomoci či poradit. Navrhovala bych tedy zavedení terénních sociálních pracovníků, které by v případě potřeby navštívily pěstouny a pomohly jim vyřešit vzniklé problémy. Dále bych apelovala na kraje, aby vytvořily metodiku ve spolupráci s pěstouny, jako přímými účastníky procesu pěstounské péče na přechodnou dobu, a vycházely z jejich praktických zkušeností.

Za zásadní, možná přímo zlomový problém považují profesionální pěstouni v celém procesu pěstounské péče na přechodnou dobu to, že nemají kompletní informace o dítěti, které do této péče přebírají. Poukazují zejména na chybějící zdravotnickou dokumentaci obsahující veškeré informace o zdravotním stavu dítěte. Tyto informace se z velké části dozvídají až na první preventivní prohlídce u dětského lékaře, popř. lékařky, kterého si musí nejprve sami vyhledat a kontaktovat. Jelikož se jedná o děti pocházejících z problémového prostředí své primární biologické rodiny, je velmi pravděpodobné, že právě toto nešťastné období na nich nenechá neblahé následky, vedle těch psychických i ty zdravotní, což v závěru komplikuje péči o ně. Tuto skutečnost mi potvrdily samy participantky výzkumu v dalších doplňujících rozhovorech, které již byly na přátelské úrovni.

V návaznosti na tuto skutečnost zde spatřuji plnohodnotné využití pozice zdravotně sociálního pracovníka, která by vedla monitoring dítěte od biologické rodiny, přes dočasný ústav nebo porodnici, a dítě tak předala do pěstounské péče na přechodnou dobu s řádnou dokumentací. Současně by pěstounky určitě uvítaly i pomoc při vstupních lékařských prohlídkách i v běžné denní péči o dítě od někoho, kdo nejenom jako sociální pracovník zná sociální prostředí, z kterého dítě pochází, ale kdo zná i zdravotní stav dítěte a může pěstunkám pomoci v celé zdravotně sociální oblasti.

Také bych navrhovala zajištění dětských lékařů v obvodech státem, kteří by se věnovali pouze dětem předaným pěstounům. Navrhovala bych dlouhodobý monitoring těchto dětí spolu s komplexními informacemi o nich, zejména o jejich zdravotním stavu.

Pěstounky jsou velmi vděčné za pomoc doprovázejících organizací, na které mají od roku 2013 s příchodem novely zákona spojenou s profesionální pěstounskou péčí, nárok. Tyto organizace jim pomáhají nejenom organizačně, co se týče samotného předání dítěte a s tím spojených formalit, ale prioritně jako psychologická pomoc, což má za následek to, že pěstouni příliš nevyhledávají psychologickou pomoc, jak samy pěstounky ve výsledku výzkumu potvrzují.

Profesionální pěstounská péče je totiž psychicky náročnou disciplínou, která je spojena s velkým psychickým vypětím zejména v době předání dítěte jiným pěstounům, popř. zpět do biologické rodiny odkud bylo odebráno. Právě tento návrat trápí profesionální pěstouny ze všeho nejvíce, jelikož jak sami tvrdí, mají pocit, že veškerá jejich snaha přijde v niveč, jelikož se vše vrátí do starých kolejí.

Po každém odchodu dítěte je proto nutné pěstounovo osobní vyrovnání se s touto situací, které lze přirovnat k syndromu opuštěného hnízda. Odpočinek a znovunabytí sil je nezbytně nutné, aby byl připraven na přijetí dalšího dítěte. Záleží totiž na každém z nás, jak se dokážeme s touto situací vyrovnat, proto je velmi individuální.

Závěrem je nutné podotknout, že vše je v zájmu dítěte, zejména jeho rychlé a bezproblémové adaptace a následného zdárného vývoje v plnohodnotnou lidskou bytost. Pěstounská péče na přechodnou dobu je velmi důležitá, a všechny instituce by se měly zaměřit, aby byla tato péče preferována, a to hlavně v zájmu dítěte, protože vyspělost státu se ukazuje právě hlavně v péči o slabé, opuštěné a bezmocné.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BUBLEOVÁ, Věduna et. al., 2001. *Hledáme nové rodiče*. Praha: Středisko Náhradní rodinné péče.
- BUBLEOVÁ, Věduna et al., 2007. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 3. vydání. Praha: Obecně prospěšná společnost při Nadaci Terezy Maxové.
- BUBLEOVÁ, Věduna et al., 2013. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 5. vydání. Praha: Spolu dětem o. p. s.
- GABRIEL, Zbyněk a Tomáš NOVÁK. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1788-3.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Vyd. 1., opravený dotisk. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, ISBN 978-80-262-0219-6.
- KOLUCHOVÁ, Jarmila, 2008. *Výsledky využívání psychologie v pěstounské péči*. In *Náhradní výchova dětí – možnosti a meze*. Praha: Univerzita Karlova v Praze.
- KONEČNÁ, Hana a Lucie KOUBOVÁ. *Monitoring příprav na náhradní rodinnou péči v České republice. Popis současného stavu*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2010.
- KONEČNÁ, Hana a Markéta SUDOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí na přechodnou dobu?* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-08-1.
- KONEČNÁ, Hana, Markéta SUDOVÁ a Lucie VRÁNOVÁ. *Jak dál s pěstounskou péčí*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-09-8.
- LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Vyd. 4., Praha: Karolinum, 2011.
- MATĚJČEK, Zdeněk, 2005. *Výbor z díla*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1056-6.

- MATĚJČEK, Zdeněk, 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-304-8.
- MERTLÍK, Rudolf, 2014. *Starověké báje a pověsti*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-1087-6.
- MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
- PAZLAROVÁ, Hana, ed., 2016 *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.
- ROSENFELD, A. A., PILOWSKY, D., FINE, P., et al. *Foster care: an update*. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry, 1997.
- SMOLÍKOVÁ, Veronika, 2014. *Tradice pěstounské péče v českých zemích*. Ostrava: Key Publishing. ISBN 978-80-741-8218-1.
- SOBOTKOVÁ, Irena, 2015. *Pěstounská péče na přechodnou dobu: psychologické aspekty*. Česko – Slovenská pediatrie.
- ŠKOVIERA, Albín, 2012. *Profesionálna rodina na Slovensku – medzi proklamáciami a realitou*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- ŠVANCARA, Josef, 1979. *Emoce, city a motivace*. 3. dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ŠVESTKA, Jiří et al., 2014. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek II (rodinné právo)*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-477-4.
- TRNKOVÁ, Lucie, 2018. *Náhradní péče o dítě*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-75528-64-3.
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2007. *Vývojová psychologie II.: dospělost a stáří*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1318-5.
- VÁVROVÁ, Alena, 2012. *Přípravy pro budoucí náhradní rodiče: (metodika)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-16-6.
- VÁVROVÁ, Alena, 2014. *Náhradní rodinná péče v České republice a zkušenosti přímých aktérů*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.

DALŠÍ ZDROJE

- *Mami, jsem vás? Náhradní rodičovství – Co řekneme nevlastnímu dítěti*, 2010. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- *Náhradní rodinná péče v České republice*, 2016. Praha. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze.
- *Náhradní rodinná péče*, 2014. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.
- *Náhradní výchova dětí - možnosti a meze: kolokvium I*, 2008. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta. ISBN 978-80-87146-.
- *Péče o sirotky v 19. století*, 2012. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- *Pěstounská péče na dobu přechodnou v České republice a její situace v důsledku legislativních změn*, 2014. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.
- *Pěstounská péče na přechodnou dobu se zaměřením na osobu pěstouna*, 2016. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.
- *Pěstounská péče příbuzenská jako jedna z možností náhradní rodinné péče*, 2015. Zlín. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- *Pěstounská péče - příprava žadatele na roli profesionálního pěstouna*, 2014. Zlín. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- *Pozitiva a negativa pěstounské péče na přechodnou dobu z pohledu zúčastněných – vybraných odborníků a žadatelů*, 2013. České Budějovice. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- *Pražská ústavní péče o sirotky a opuštěné děti v první polovině 20. století*, 2012. Praha. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze.
- *Příprava k pěstounství na přechodnou dobu*, 2016. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.
- *Role sociálního pracovníka v procesu zprostředkování pěstounské péče*, 2018. Zlín. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
- *Sociální aspekty rezidenční péče o seniory*, 2013. Zlín. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- *A theory of human motivation* [online], 1943. Toronto, Ontario: York University [cit. 2018-10-31].
Dostupné z: <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
- *Co dělat po předání dítěte z PPPD?* [online], 2017. Praha: Pěstounská péče na přechodnou dobu [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: <https://www.rpp.cz/inpage/co-delat-po-predani-ditete/>
- *Committee on Early Childhood, Adoption and Dependent Care: Developmental Issues for Young Children in Foster Care* [online], 2000. Illinois: American Academy of Pediatrics [cit. 2018-11-06].
Dostupné z: <http://pediatrics.aappublications.org/content/106/5/1145>
- *Dohody o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda a formuláře* [online], 2013. Praha: MPSV [cit. 2018-11-04]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14503#2>
- *Formy náhradní rodinné péče* [online], 2013. Praha: MPSV [cit. 2018-10-31]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14501#3>
- *Informace o postupech spojených s umístováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [online], 2013. Praha: MPSV [cit. 2018-10-31]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/14851/umistovani_deti_PPPD.pdf
- *Metodické doporučení MPSV č. 6/2009 k pěstounské péči na přechodnou dobu* [online], 2009. Praha: MPSV [cit. 2018-10-31]. Dostupné z: http://www.svp-km.cz/soubory/metodicke_doporuceni_mpsv_c-6.pdf
- *Průvodce náhradní rodinnou péčí* [online], 2010. Praha: Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: <http://www.adamcr.cz/soubory/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci.pdf>
- *Výzkum prof. Matějčka a kol.* [online], 1997. Praha: Fond ohrožených dětí [cit. 2019-01-27]. Dostupné z: <http://www.fod.cz/nase-cinnost/vyzkum-prof-matejcka-a-kol>
- *Základní pojmy* [online], 2010. Praha: Adopce.com [cit. 2018-10-29]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/informace/zakladni-pojmy/>

ZÁKONY A VYHLÁŠKY

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 134/2006 Sb.
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 401/2012 Sb.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NRP	Náhradní rodinná péče
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PP	Pěstounská péče
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1 Dávky pěstounské péče</i>	<i>28</i>
<i>Tabulka 2 Popis participantek</i>	<i>52</i>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Strukturovaný rozhovor

Příloha P II: IPA - Kódování

PŘÍLOHA P I: STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

Otázky na rodinnou anamnézu:

1. Pohlaví
 2. Věk
 3. Stav
 4. Počet dětí vlastních v péči
 5. Profese před profesionální pěstounskou péčí
 6. Od kdy profesionální pěstounská péče
 7. Kolikáté dítě v profesionální pěstounské péči
-

Dílčí otázky k výzkumným otázkám (VO):

1. VO – Jaké jsou předpoklady pro výkon pěstounské péče?
 - a) Co bylo Vaší motivací stát se profesionálním pěstounem?
 - b) Podporovali Vás blízcí a rodina?
 - c) Jak reagovali rodinní příslušníci na Váš záměr realizovat profesionální pěstounskou péči?
 - d) Měla jste předchozí zkušenosti s náhradní rodinnou péčí?
 - e) Je pro Vás profesionální pěstounská péče životní seberealizací?
 - f) Vidíte v profesionální pěstounské péči možnost pomoci bližnímu?
 - g) Co je podle Vás základním předpokladem profesionální pěstounské péče?

2. VO- Jak probíhá administrativní proces žádosti o profesionální pěstounskou péči?
 - a) Jak jste se dozvěděl o možnosti profesionální pěstounské péče?
 - b) Koho jste v této věci oslovil/a jako prvního (rodina, kněz, známí, sociální pracovníci)?
 - c) Jaký byl první kontakt na odboru sociálních věcí při žádosti o profesionální pěstounské péči?
 - d) Byly informace dostačující a srozumitelné?
 - e) Co Vás povzbudilo a co naopak odradilo?
 - f) Jaké jsou podle Vás bariéry spojené s profesionální pěstounskou péčí?

3. VO – Jak probíhá profesionální příprava na realizaci profesionální pěstounské péče?
- a) Měl/a jste obavu z možných problémů v profesionální pěstounské péči?
 - b) Považujete přípravu na funkci profesionální pěstounské péče za dostatečnou?
 - c) Byla příprava na profesionální pěstounskou péči pro Vás přínosem?
 - d) Co v přípravě bylo navíc a pomohlo Vám?
 - e) Co Vám v přípravě chybělo?
 - f) Lze říci, že po absolvování této přípravy jste na profesionální pěstounskou péči připraven?
4. VO – Jaké jsou sociální, zdravotní, psychologické kontexty vlastního převzetí dítěte do profesionální pěstounské péče?
- a) Je možné vlastní převzetí vnímat jako jisté trauma pro Vás či dítě?
 - b) Probíhalo převzetí dítěte dle vašeho očekávání?
 - c) Měla jste dostačující informace o dítěti pro jeho rychlejší adaptaci?
 - d) Co dle Vás bylo největší překážkou pro sehrání se s dítětem ve Vaší rodině?
 - e) Co dle Vás úplně chybí Vám i dítěti nebo je nedostačující při výchově dítěte v profesionální pěstounské péči?
 - f) Jak jste se s dítětem adaptovali, jaké byly překážky?
 - g) Jakým způsobem jste byli informováni o zdravotním stavu dítěte?
 - h) Do jaké míry jste byli informováni o sociálním zázemí dítěte?
 - i) Využívali jste v procesu převzetí dítěte v rámci profesionální pěstounské péče psychologickou pomoc?
 - j) Na co byste upozornili další zájemce o profesionální pěstounskou péči?
5. VO – Jaké jsou sociální kontexty ukončení profesionální pěstounské péče včetně evaluace profesionální pěstounské péče?
- a) Co dle Vás zpomaluje nebo potlačuje zdárné předání dítěte do rodiny?
 - b) Připravila Vás plnohodnotně a včas sociální pracovnice na proces předání dítěte do rodiny?

- c) Byla Vám sociální pracovnice oporou po celou dobu profesionální
pěstounské péče i při samotném předání?
- d) Který okamžik považujete za nejproblematictější při předávání dítěte?

PŘÍLOHA P II: IPA - KÓDOVÁNÍ

